

สถานภาพงานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย

The Status of Research on Conceptual Metaphors in Thai

ศุภชัย ตະวิชัย*

Suphachai Tawichai

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลจากหอสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย (WEB OPAC) และฐานข้อมูลออนไลน์ได้แก่ ฐานข้อมูลวิจัย (ThaiLIS) ระบบคลังข้อมูลงานวิจัยไทย (Thai National Research) และวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (Thai Journals online) รวมจำนวนทั้งสิ้น ๘๐ เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยเริ่มศึกษาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมา งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้กรอบแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของเลคอฟและจอห์นสัน และโคเวกเซต จำแนกตามประเด็นการวิจัยออกเป็น ๑๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “มนุษย์” และ “ส่วนของร่างกาย” ๒) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “การเสเพลवास”

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
นิสิตหลักสูตรปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ชีวิต” “ความตาย” และ “ศาสนา”
๔) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “อารมณ์” และ “ความรู้สึก” ๕) อุปลักษณะ
เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “สงคราม” และ “การต่อสู้” ๖) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์
เกี่ยวกับ “อาหาร” “สุขภาพ” และ “การเจ็บป่วย” ๗) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์
เกี่ยวกับ “การเมือง” ๘) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “เวลา” ๙) อุปลักษณะ
เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “นาฏศิลป์” ๑๐) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แหล่ง
ธรรมชาติ” และ “ภัยพิบัติ” ๑๑) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “สี” และ
๑๒) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ไม่ระบุชี้เฉพาะบทความ ฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่า
การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยมีการขยายขอบเขตการศึกษา
คือ นอกจากจะศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
แล้วยังศึกษาภาษาเขียนประเภทต่าง ๆ ที่หลากหลายอีกด้วย

คำสำคัญ : ภาษากับความคิด อรรถศาสตร์ปริชาน อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์

Abstract

This research aims to synthesize previous research studies on conceptual metaphors in the Thai language. 80 research projects constituting data for this investigation were collected from universities libraries in Thailand and e-databases, namely, ThaiLis, Thai National Research Databases, and electronic journals. The findings reveal that research on conceptual metaphors in the Thai language has been conducted since 1996, most of which used the conceptual metaphor frameworks of Lakoff and Johnson, and Kövecses. These research studies can be classified into 12 groups based on their focus : 1) human beings and their body parts; 2) sexual copulation; 3) life,

death, and religion; 4) emotions and feelings; 5) wars and fighting; 6) food, health, and illness; 7) politics; 8) time; 9) performing arts; 10) natural resources and disasters; 11) color; and 12) unspecified conceptual metaphors. This article shows that conceptual metaphors studies in the Thai language have been extended to included not only conceptual metaphors in daily spoken language but also written language used in various genres.

Keywords : Language and Thought, Cognitive Semantics, Conceptual Metaphor

ส่วนนำ

“อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์”^๑ เป็นศัพท์บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษคือคำว่า “conceptual metaphor” หมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งในภาษาที่ใช้สนทนาในชีวิตประจำวัน และพบการใช้บ่อยครั้งจนกลายเป็นมโนทัศน์ที่บรรจุไว้ในระบบปริชาน (Lakoff and Johnson, 1980, 2003) เช่น LOVE IS JOURNEY, ARGUMENT IS WAR, THE MIND IS A BRITTLE OBJECT ฯลฯ ผู้พัฒนาแนวคิดนี้คือ เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson) นักภาษาศาสตร์ปริชานชาวอเมริกา เขียนหนังสือเรื่อง “Metaphors We Live By” ในปี ค.ศ. ๑๙๘๐ หนังสือเล่มนี้เสนอความคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์ที่แตกต่างไปจากอดีต กล่าวคืออุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ไม่ใช่ถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบที่เกิดจากผลงานการประพันธ์ของกวีซึ่งเกิดจากจินตนาการหรือการสร้างสรรค์เชิงภาษา แต่อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์คือ การใช้ภาษาทั่วไปที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน

^๑ ในภาษาไทยใช้หลากหลาย เช่น “มโนอุปลักษณ์” “อุปลักษณ์มโนทัศน์” “อุปลักษณ์” ฯลฯ ในงานวิจัยฉบับนี้ใช้ “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์”

โดยผู้ใช้ภาษาไม่รู้ตัวว่าเป็นอุปลักษณ์ อีกทั้งภาษาที่ใช้จะต้องมีผู้ใช้มากพอสมควร ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือใช้เฉพาะตน ดังนั้นบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่วิถีก็สามารถใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีพรสวรรค์หรือมีความสามารถในเชิงภาษาขั้นสูง

แนวคิดสำคัญของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์คือการมุ่งพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับระบบความคิดของมนุษย์ โดยอาศัยหลักฐานทางภาษาที่เรียกว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expression)^๓ และเรียกความคิดที่สะท้อนจากการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบนั้นว่าอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ดังตัวอย่างผู้พูดภาษาอังกฤษใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวกับเงินทองมาใช้ในบริบทของเวลา เช่น “you’re wasting my time.” “This gadget will save you hours.” และ “How do you spend your time these days?” (Lakoff and Johnson, 1980 : 7-8) คำว่า wasting time (เสียเวลา) save hours (ประหยัดเวลา) และ spend time (ใช้เวลา) จะเห็นได้ว่าคำที่ขีดเส้นใต้ โดยทั่วไปจะใช้ในบริบทที่เกี่ยวกับ “เงินทอง” หรือ “ของมีค่า” แต่ในบริบทนี้นำมาใช้กับ “เวลา” เลคอฟและจอห์นสันมองว่าคำที่ใช้ดังกล่าวเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาว่า [เวลาคือเงินทอง] / TIME IS MONEY กล่าวคือ “เวลา” เป็นถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งเข้าใจค่อนข้างยากกว่าถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้ใช้ภาษาเข้าใจความหมายของคำว่า “เวลา” ได้ ตามกรอบความคิดของเลคอฟและจอห์นสันมักนำถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นนามธรรมหรือสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบว่าความหมายปลายทาง (target domain) และนำถ้อยคำอุปลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมหรือแบบเปรียบเทียบว่าความหมายต้นทาง (source domain) มาศึกษา เช่น “เวลา” เป็นวงความหมายปลายทาง “เงินทอง” เป็นวงความหมายต้นทางในถ้อยคำที่ว่า “เสียเวลา” “ใช้เวลา” “ประหยัดเวลา” จากถ้อยคำดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเวลาเป็นสิ่งที่มีความหมายหรือเวลาเป็นเงินทอง ทั้งนี้สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบและแบบเปรียบเทียบไม่จำเป็นต้องมีความคล้ายคลึงกันทางกายภาพแต่เป็นความคล้ายคลึงในระดับมโนทัศน์หรือในระบบความคิดของมนุษย์ แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เป็นแนวคิดหนึ่งที่มีผู้สนใจนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการศึกษาอุปลักษณ์ในชีวิตประจำวันในภาษาต่าง ๆ

^๓ ผู้วิจัยใช้ “ถ้อยคำอุปลักษณ์” (metaphorical expression) ตามณัฐพร พานโพธิ์ทอง (๒๕๕๗ : ๑๐๒-๑๐๓)

ทั่วโลก และเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาความหมายในภาษาหรือ วรรณศาสตร์ (semantics) เป็นอย่างมาก

ในภาษาไทยพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิด ของเลคอฟและจอห์นสันจำนวนมาก จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นพบว่า ยังไม่มี ผู้ใดรวบรวมสถานภาพงานวิจัยด้านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยมาก่อน จึง นำเสียดายที่ในภาษาไทยขาดองค์ความรู้ด้านนี้ไป ทั้ง ๆ ที่งานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์ เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยเป็นกลุ่มงานวิจัยหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากนักภาษาและ นักภาษาศาสตร์อย่างกว้างขวาง และมีแนวโน้มการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มากขึ้น ในแต่ละปี นอกจากนี้ ศุภชัย ตีระวิชัย (๒๕๖๑) ได้สังเคราะห์ตำราที่ว่าด้วยความหมาย ในภาษาไทยพบว่า ตำราวรรณศาสตร์ภาษาไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มนำทฤษฎีภาษาศาสตร์ ปริฐาน (cognitive linguistics) มาใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ความหมายในภาษามาก ยิ่งขึ้น โดยแนวคิดที่นิยมนำมาศึกษาความหมายในภาษาคืออุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์

คำถามวิจัยคือผู้วิจัยต้องการทราบงานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ในภาษาไทยศึกษาเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง แนวคิดที่นำมาใช้ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ นำแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสันเท่านั้นหรือไม่ มีแนวคิดอื่นที่นำมาสนับสนุนหรือ ต่อยอดแนวทางอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยอีกหรือไม่ ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพรวม ของสถานภาพงานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยและตอบคำถามวิจัย เบื้องต้น ผู้วิจัยจึงตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์ เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สมมติฐานงานวิจัยคืองานวิจัย อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยมักนำภาษาที่มีคุณสมบัติทางความหมายที่เป็น นามธรรมมาศึกษามากกว่ารูปธรรม อีกทั้งข้อมูลที่นำมาศึกษานำมาจากภาษาเขียน มากกว่าภาษาพูด นอกจากนี้งานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยน่าจะนำแนวคิด อื่น ๆ มาวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ เช่น แนวคิดหน้าที่อุปลักษณ์ของโกทลี (Goatly, 1988) ชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2006) และแนวคิดอุปลักษณ์ตามทฤษฎี การผสมมโนทัศน์ (Conceptual Blending) ของไฟกนนิเยและเทอร์เนอร์ (Fauconnier and Turner, 2002)

ผลที่ได้จากการศึกษานอกจากจะเห็นสถานภาพงานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ในภาษาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแล้ว งานวิจัยฉบับนี้ยังชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มและ

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๒ ก.ค.-ธ.ค. (๒๕๖๑) ๒๐๗

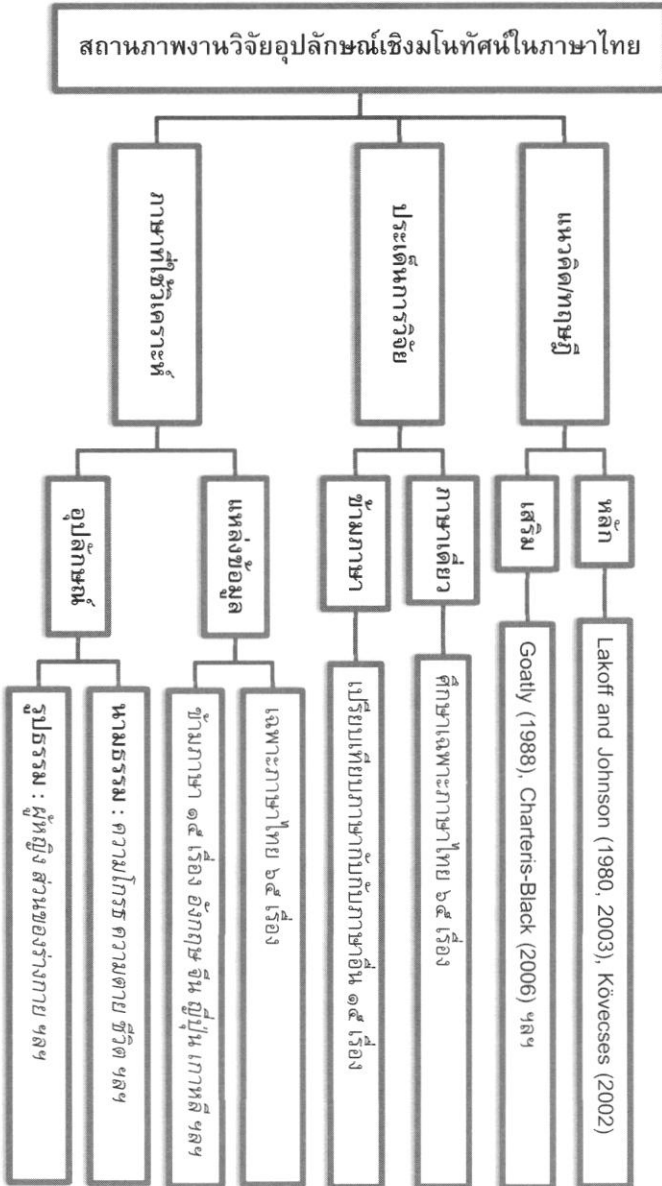
ทิศทางของการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยได้อีกด้วย เหนือสิ่งอื่นใด ผลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยเพื่อแก้ปัญหางานวิจัยทับซ้อนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มนิสิต นักศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาที่สนใจงานวิจัยด้านอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากหอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศไทย (WEB OPAC) และฐานข้อมูลออนไลน์ ได้แก่ ฐานข้อมูลวิจัย (ThaiLIS) ระบบคลังข้อมูลงานวิจัยไทย (Thai National Research) และวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (Thai Journals online) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นรวบรวมรายชื่องานวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย และความน่าสนใจของงานวิจัยแต่ละฉบับ ตลอดจนพิจารณาข้อมูลสำคัญอื่น ๆ เช่น คุณสมบัติทางความหมายของภาษาที่นำมาศึกษามีคุณสมบัติเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม แหล่งข้อมูลที่นำมาศึกษามาจากภาษาพูดหรือภาษาเขียน ฯลฯ

การคัดเลือกข้อมูล ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยมาตรฐานเท่านั้น วิธีการคัดเลือกจะมุ่งศึกษาจากงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เป็นหลัก หากไม่พบตัวเล่มฉบับสมบูรณ์ผู้วิจัยจะนำมาจากบทความวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารหรือการเผยแพร่งานวิจัยในลักษณะอื่น เช่น เอกสารการประชุมวิชาการ (proceeding) ฯลฯ

ภาพรวมของการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย

งานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยปรากฏครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมา จากการรวบรวมข้อมูลพบประเด็นที่น่าสนใจที่ควรกล่าวถึง ได้แก่ แนวคิด/ทฤษฎีภาษาที่นำมาวิเคราะห์ และการจำแนกประเภท ดังแผนภาพที่ ๑

แผนภาพที่ ๑ แสดงภาพรวมงานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย

แผนภาพที่ ๑ จำแนกประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพงานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ออกเป็น ๓ ประเด็น ได้แก่ ๑) แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ๒) ภาษาที่นำมาวิเคราะห์ และ ๓) การจำแนกประเภท มีรายละเอียดดังนี้

แนวคิด/ทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ จำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ๑) แนวคิด/ทฤษฎีหลัก และ ๒) แนวคิด/ทฤษฎีเสริม กล่าวคือ แนวคิด/ทฤษฎีหลัก ได้แก่ แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ของ เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980, 2003) เขียนหนังสือเรื่อง “Metaphor We live by” และโคเว็คส์ (Kövecses, 2002) เขียนหนังสือเรื่อง “Metaphor : A Practical Introduction” หนังสือทั้ง ๒ เล่มนี้มีอิทธิพลต่อการผลิตงานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเล่มแรก หากนักวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ไม่ได้อ้างอิงหนังสือของ เลคอฟและจอห์นสัน ในปี ค.ศ. ๑๙๘๐ หรือ ค.ศ. ๒๐๐๓ นับว่างานวิจัยเรื่องนั้น ตกลำร่วงานวิจัยที่สำคัญไป แนวคิด/ทฤษฎีเสริม ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในกลุ่มวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่มักนิยมศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์ โดยนำแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1988, 1997) ปรากฏในหนังสือ “The language of metaphors” และชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2005, 2006) ปรากฏในหนังสือ “Politicians and Rhetoric : The persuasive power of metaphor” นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่นำแนวคิดอุปลักษณ์ตามทฤษฎีการผสมมโนทัศน์ (Conceptual Blending) ของไฟกอนิเยและเทอร์เนอร์ (Fauconnier and Turner, 2002) เขียนหนังสือเรื่อง “The way we think : conceptual blending and the mind's hidden complexities” มาใช้วิเคราะห์ซึ่งเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ภาษาในงานวรรณคดีหรืองานวรรณกรรม

ประเด็นการวิจัย สามารถจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ๑) ศึกษาเฉพาะภาษาไทยมาตรฐาน พบจำนวนทั้งสิ้น ๖๕ เรื่อง และ ๒) เปรียบเทียบภาษาไทยกับภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน ภาษาเกาหลี ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเวียดนาม ฯลฯ พบจำนวนทั้งสิ้น ๑๕ เรื่อง รวมจำนวนทั้งสิ้น ๘๐ เรื่อง จากการเก็บข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๖๑ (ถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๖๑) นับได้ว่าการศึกษาลักษณะเชิงมโนทัศน์มีแนวทางการศึกษาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และมีประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจ ตลอดจนมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปในหัวข้อการจำแนกประเภทงานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย

การจำแนกประเภท ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น ๒ มิติ ได้แก่ ๑) แหล่งข้อมูลหรือประเภทข้อมูลที่น่ามาศึกษาพบว่า งานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยนิยมศึกษาภาษาเขียนมากกว่าภาษาพูด ทั้งนี้ ตามแนวคิดอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของ เลคอฟและจอห์นสันให้ความสำคัญกับภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน ประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมองว่าลักษณะของภาษาเขียนเช่นนี้เป็นลักษณะภาษาเขียนที่เลียนแบบภาษาพูด เช่น ภาษาที่ปรากฏในนวนิยาย ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่ามีความคล้ายคลึงภาษาพูด อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาพูดของไทยยังพบน้อยมาก ซึ่งน่าสนใจว่า ผู้ที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ต่อไปอาจจะต้องเก็บข้อมูลจากภาษาพูดให้มากยิ่งขึ้น ๒) คุณสมบัติของภาษาพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มักจะศึกษาถ้อยคำที่มีคุณสมบัติที่เป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ซึ่งตรงกับที่เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980, 2003) และโคเว็กเซส (Kövecses, 2002) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ว่า ส่วนใหญ่มักจะศึกษาถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และนำถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจความหมายที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น

โดยสรุป ภาพรวมของการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย มักนำแนวคิดอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของเลคอฟและจอห์นสัน และโคเว็กเซสมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ โดยงานวิจัยในภาษาไทยส่วนใหญ่มักขยายขอบเขตภาษาเขียนมากกว่าภาษาพูด และมีแนวโน้มที่จะศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในลักษณะการเปรียบเทียบข้ามภาษาเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศแถบเอเชีย

การจำแนกประเภทงานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย

การจำแนกประเภทงานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย สามารถจำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น ๑๒ กลุ่ม สรุปดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงประเด็นการวิจัยอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทย

	ประเด็นการวิจัย	จำนวน	ร้อยละ
๑.	มนุษย์และส่วนของร่างกาย	๑๖	๒๐.๐๐
๒.	การเสพสิ่งवास	๒	๒.๕๐
๓.	ชีวิต ความตาย และศาสนา	๘	๑๐.๐๐
๔.	อารมณ์และความรู้สึก	๑๕	๑๘.๗๕
๕.	สงครามและการต่อสู้	๓	๓.๗๕
๖.	อาหาร สุขภาพและการเจ็บป่วย	๖	๗.๕๐
๗.	การเมือง	๔	๕.๐๐
๘.	เวลา	๑	๑.๒๕
๙.	นาฏศิลป์	๑	๑.๒๕
๑๐.	แหล่งธรรมชาติและภัยพิบัติ	๓	๓.๗๕
๑๑.	สี	๒	๒.๕๐
๑๒.	ไม่ระบุที่เฉพาะ*	๑๙	๒๓.๗๕
	รวม	๘๐	๑๐๐

หมายเหตุ : เครื่องหมาย * งานวิจัยที่ไม่ระบุว่าจะศึกษามโนทัศน์ใด

จากตารางที่ ๑ หากพิจารณาเฉพาะประเด็นการวิจัยที่ระบุชัดในลำดับที่ ๑-๑๑ พบว่า งานวิจัยอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทยที่ศึกษามากที่สุด ๓ ลำดับแรก คือ “มนุษย์และส่วนของร่างกาย” คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐๐ รองลงมาคือ “อารมณ์และความรู้” คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗๕ และ “ชีวิต ความตาย และศาสนา” คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ส่วนประเด็นการวิจัยที่ศึกษาน้อยที่สุด ได้แก่ “เวลา” และ “นาฏศิลป์” ปรากฏเพียงงานวิจัยละ ๑ เรื่องเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๕ เมื่อพิจารณาประเด็นการวิจัยไม่ระบุที่เฉพาะซึ่งเกิดจากงานวิจัยที่ไม่ได้ระบุว่าศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะชนิดใด แต่ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่น่าวิเคราะห์ ได้แก่ ๑) งานวรรณกรรม ๒) สื่อมวลชน ๓) หนังสือหรือตำรา ๔) ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (คลังข้อมูล) ๕) แบบสอบถาม และ ๖) หลาย

แหล่งข้อมูลรวมกัน งานวิจัยประเภทนี้จะมิมีในทัศนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๗๕ มีรายละเอียดดังนี้

๑. อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “มนุษย์” และ “ส่วนของร่างกาย”

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “มนุษย์” และ “ส่วนของร่างกาย” หมายถึงงานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับ “มนุษย์” ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์เพศชาย เพศหญิง หรือไม่ระบุเพศ และการศึกษาเกี่ยวกับถ้อยคำอุปลักษณะ “ส่วนของร่างกาย” ที่นำมาเปรียบเทียบกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ งานวิจัยกลุ่มนี้มีจำนวน ๑๖ เรื่อง ทุกเรื่องศึกษาตามแนวทางการศึกษาของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) แต่มีงานวิจัยบางเรื่องนำกรอบการศึกษาของโคเวคเซส (Kövecses, 2002) มาใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ด้วย จำแนกออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก คือ อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “มนุษย์” มีจำนวน ๖ เรื่อง งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงมากที่สุด รองลงมาคือ อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ไม่ระบุเพศ ส่วนงานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้ชายยังไม่มีการศึกษาใดกล่าวถึงโดยตรง มีรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ผู้หญิง ได้แก่ งานวิจัยของมรินดา บุรรุ่งโรจน์ (๒๕๔๘) ศึกษา “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย” น้ำเพชร จินเลิศ และสุภาพ พลายเล็ก (๒๕๕๑) ศึกษา “การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศ” และนิภาดา โพธิ์เรือง (๒๕๕๙) ศึกษา “การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นางร้ายในนวนิยายพาฝัน” งานวิจัยทั้งสามเรื่องกล่าวถึงภาพรวมของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ผู้หญิงที่ปรากฏในข้อมูลที่ศึกษา ได้แก่ ในบทเพลงลูกทุ่งไทยวรรณกรรมนิราศ และนวนิยายผลการวิจัย ซึ่งให้เห็นว่า อุปลักษณะผู้หญิงแสดงมโนทัศน์ได้หลากหลาย เช่น [ผู้หญิงคือสิ่งมีชีวิต] [ผู้หญิงคือสิ่งไม่มีชีวิต] [ผู้หญิงคือธรรมชาติ] [ผู้หญิงคือสิ่งเหนือธรรมชาติ] [ผู้หญิงคือการเดินทาง] ฯลฯ ผลการวิจัยจะกล่าวถึงผู้หญิงในลักษณะทั่วไป แต่งานวิจัยของนิภาดา โพธิ์เรือง (๒๕๕๙) จะมีลักษณะที่เฉพาะเจาะจงคือ เลือกศึกษาเฉพาะนางร้ายที่ปรากฏในนวนิยายประเภทพาฝัน ดังนั้น ผลการวิจัยจึงทำให้เห็นถึงลักษณะของนางร้ายในนิยายพาฝันซึ่งจะแตกต่างกับงานวิจัยของ มรินดา บุรรุ่งโรจน์ (๒๕๔๘) และน้ำเพชร จินเลิศ และสุภาพ พลายเล็ก (๒๕๕๑) ทำให้เห็นมิติของการเปรียบเทียบผู้หญิงที่น่าสนใจ

นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยของชัชวดี ศรีลัมพ์ (Saralamba, 2017) ศึกษา “The Critical Study of the WOMEN AER ANIMALS Conceptual” และนพรัตน์ น้อยเจริญ และสิริวรรณ นันทจันทุล (๒๕๖๑) ศึกษา “แม่คือนักบริหาร” ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนจากผู้ใช้งานในนิตยสารเกี่ยวกับแม่และเด็ก” งานวิจัยทั้งสองเรื่องศึกษาอุปลักษณ์ผู้หญิงในวงจำกัดกล่าวคือ ชัชวดี ศรีลัมพ์ (Saralamba, 2017) ศึกษาเฉพาะอุปลักษณ์ผู้หญิงเปรียบเทียบกับสัตว์ชนิดต่าง ๆ พบมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงเปรียบเทียบกับสัตว์ ๓ มโนทัศน์ ได้แก่ [ผู้หญิงคือสัตว์เลี้ยง] [ผู้หญิงคือสัตว์ที่ใช้ทำงาน] และ [ผู้หญิงคือสัตว์ป่า] ตัวอย่าง “เธอมันคือนางแมวยั่วสวาที ๆ นี่เอง” “รูปร่างของหล่อนสมเป็นแม่วัวพันธุ์ดี” “แถวสยามสแควร์มีแต่ชะนีเต็มไปหมด” คำที่ขีดเส้นใต้ล้วนเป็นสัตว์ที่นำมาเปรียบเทียบกับผู้หญิงทั้งสิ้น แต่แตกต่างกันที่ “แมว” เป็นสัตว์เลี้ยง “วัว” เป็นสัตว์ที่ใช้ทำงาน และ “ชะนี” เป็นสัตว์ป่า ส่วนงานวิจัยของนพรัตน์ น้อยเจริญ และสิริวรรณ นันทจันทุล (๒๕๖๑) ศึกษาแม่กับบทบาทนักบริหาร โดยเลือกประเด็นการศึกษาเฉพาะมโนทัศน์ [แม่คือนักบริหาร] ดังตัวอย่าง “๗ กลยุทธ์เป็นแม่เวิร์กกิ้งมัม เมื่อสิ่งใหม่ ๆ เริ่มต้นเราต้องเรียนรู้หรือจัดการชีวิตอย่างมีสติ โดยเฉพาะการเป็นคุณแม่เวิร์กกิ้งมัม ที่สวมหมวกหลายใบเรามาดูวิธีที่ช่วยให้ภารกิจและเรื่องจิตใจของคุณแม่ให้เป็นเรื่องง่ายในชีวิตกันค่ะ” ข้อความดังกล่าวจะเห็นว่ามีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับการบริหารปรากฏจำนวนมาก เช่น “กลยุทธ์” “เวิร์กกิ้งมัม” “จัดการ” “ภารกิจ” ฯลฯ ปกติถ้อยคำดังกล่าวจะปรากฏในบริบทของการบริหาร งานวิจัยเรื่องนี้นับว่าเป็นตัวอย่างงานวิจัยที่เลือกประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจ

งานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ไม่ระบุเพศ พบเพียงฉบับเดียว คืองานวิจัยของชนิกานต์ วงศ์ปิยะ (๒๕๕๕) ศึกษา “การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับคนที่พบในสำนวนฝรั่งเศสและสำนวนไทย” ผลการศึกษาพบว่า สำนวนไทยกับสำนวนฝรั่งเศสมีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่คล้ายคลึงกันจำนวน ๙ มโนทัศน์ ได้แก่ [คนคือมนุษย์] [คนคือพืช] [คนคือสัตว์] [คนคือสิ่งไม่มีชีวิต] [คนคือสิ่งของ] [คนคืออาหาร] [คนคือธรรมชาติ] [คนคือสิ่งเหนือธรรมชาติ] และ [คนคือตัวเลข] ความแตกต่างของสำนวนทั้งสองภาษาคือวิธีการเปรียบเทียบซึ่งต่างกันตามบริบทสังคมและวัฒนธรรม ส่วนมโนทัศน์นั้นเหมือนกัน ดังตัวอย่างสำนวนที่เปรียบเทียบคนที่มีรูปร่างผอมบาง ในมโนทัศน์ [คนคือสิ่งของ] เช่น สำนวนฝรั่งเศสเปรียบเทียบกับ ‘ตะปู’ ใน

สำนวนที่ว่า “être maigre comme un clou” ส่วนสำนวนไทยเปรียบเทียบกับ “ไม้” ในสำนวนที่ว่า “ผอมเหมือนไม้เสียบผี” งานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในสำนวนนี้ นอกจากจะสะท้อนมโนทัศน์แล้ว ยังสะท้อนโลกทัศน์หรือระบบความคิดของคนในแต่ละวัฒนธรรมซึ่งมีระบบคิดที่แตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะแต่ละท้องถิ่น

กลุ่มที่สอง คือ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ส่วนของร่างกาย” มีจำนวน ๑๐ เรื่องเป็นการศึกษาส่วนของร่างกายทั้งภายในและภายนอก โดยส่วนของร่างกายภายในที่นำมาศึกษามากที่สุดคือ “ใจ” / “หัวใจ” ในขณะที่ส่วนของร่างกายภายนอกที่นำมาศึกษามากเป็นส่วนที่เห็นได้เด่นชัด ได้แก่ “หน้า” ซึ่งนำมาเปรียบกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์ ความคิด และความรู้สึกของมนุษย์ สามารถแบ่งการศึกษาตามข้อมูลภาษาได้ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก การศึกษาในภาษาไทย และกลุ่มที่สอง การเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยกับภาษาต่างประเทศ ดังนี้

งานวิจัยกลุ่มแรกศึกษาเฉพาะภาษาไทย พบจำนวน ๔ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของมาร์กาเรต อุโซะกุล (Ukosakul, 1999) ศึกษา “Conceptual Metaphor Motivating the use of Thai ‘Face’” งานวิจัยเรื่องนี้ถือว่าเป็นงานวิจัยเรื่องแรกที่นำแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) มาประยุกต์ใช้กับการศึกษาสำนวนไทยที่ปรากฏคำว่า “หน้า” ผลการศึกษาพบว่า สำนวนที่ปรากฏคำว่า “หน้า” ในภาษาไทยสะท้อนมโนทัศน์ [หน้าคือภาชนะบรรจุเกียรติยศ] หรือ THE FACE IS THE CONTAINER FOR HONOR โดยคนไทยเปรียบ “หน้าเหมือนกับภาชนะ” และ “สิ่งที่บรรจุในภาชนะเหมือนกับเกียรติยศ” แนวคิดเรื่องหน้าในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยจะสัมพันธ์กับแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งคือ “ความละอาย” (shame) โดยมาร์กาเรต อุโซะกุลได้สรุปจากเหตุการณ์ (phenomena) ของสำนวนไทยออกเป็น ๕ ขั้นตอน เรียงลำดับจากเหตุการณ์ ดังนี้ ๑) OFFENDING EVENTS หรือสาเหตุของความละอาย เกิดจากการกระทำของตนเองหรือการกระทำของผู้อื่นทำให้เกียรติยศเกิดการสูญเสีย ตัวอย่างสำนวน เช่น ฉีกหน้า หักหน้า เสียหน้า ฯลฯ ๒) LOSS OF HONOR หรือการสูญเสียเกียรติยศ เหตุการณ์ขั้นนี้เกิดต่อจากเหตุการณ์แรก ตัวอย่างสำนวน เช่น หน้าแตก หน้าหาย หน้าแหก ฯลฯ ๓) RECOVERING HONOR หรือการแสดงการโต้ตอบ เหตุการณ์ขั้นนี้เกิดต่อจากเหตุการณ์ขั้นที่สอง ทำให้เกิดการโต้ตอบปฏิกิริยาอะไรบางอย่างขึ้นมาเมื่อเกิดความรู้สึกละอาย ตัวอย่างสำนวน เช่น มองหน้ากันไม่ติด ไม่กล้าสู้หน้า

ตีหน้าตาย ฯลฯ ๔) PRESERVATION OF HONOR หรือการรักเกียรติยศ เหตุการณ์ขั้นนี้เกิดต่อจากจากเหตุการณ์ขั้นที่สาม ทำให้ผู้ที่สูญเสียเกียรติยศต้องการกู้ชื่อเสียงของตนกลับคืนมา ตัวอย่างสำนวน เช่น กู้หน้า แก่หน้า ซื่อหน้า ฯลฯ และ ๕) DEVIATIONS FROM THE NORM หรือการกลับสู่สภาวะปกติ เหตุการณ์ขั้นสุดท้ายนี้หลังจากผู้ที่สูญเสียเกียรติยศได้กู้ชื่อเสียงของตนเองกลับมาเหมือนเดิมหรืออาจจะดีกว่าเดิมก็ได้ ตัวอย่างสำนวน เช่น ได้หน้าได้ตา เติบโตหน้าซุกตา มีหน้ามีตา ฯลฯ จากการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยมองว่าความสัมพันธ์ของสำนวนเรื่องหน้าทั้ง ๕ ขั้นตอนในสำนวนไทยสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติระหว่างภาษาชนบรจุกับเกียรติยศได้อย่างลงตัว และทำให้ผู้ใช้ภาษาสามารถเข้าใจการสูญเสียเกียรติยศผ่านกระบวนการเปรียบเทียบอย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสำนวนในภาษาไทยยังไม่พบการศึกษาใดที่มองภาพรวมของการศึกษาอุปลักษณ์ในสำนวนเช่นการศึกษาเรื่องนี้มาก่อน และน่าสนใจว่าหากพิจารณาสำนวนอื่น ๆ โดยศึกษามโนทัศน์ที่สะท้อนออกมาจากสำนวนและจัดลำดับจากเหตุการณ์ของสำนวนเช่นเดียวกับการศึกษาของอุโฆษกุล นับว่าน่าสนใจทีเดียว อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่างานวิจัยของอุโฆษกุลไม่ได้นำแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสันมาศึกษาโดยตรง กล่าวคือ แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในหนังสือ *Metaphors We Live By* (1980) ให้ความสำคัญกับภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วน “สำนวน” เป็นภาษาเฉพาะมีลักษณะเป็นอุปลักษณ์ตาย (dead metaphor)^๓

งานวิจัยของอุทุมพร มีเจริญ (๒๕๔๒) ศึกษา “ความหมายเปรียบเทียบของคำศัพท์อวัยวะร่างกายในภาษาไทย” ผลการศึกษาพบคำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะร่างกายจำนวน ๑๙ คำ มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบนอกเหนือไปจากความหมายประจำคำ ได้แก่ “หัว” “หน้า” “ตา” “ปาก” “คอ” “หู” “ไหล่” “อก” “นม” “แขน” “มือ” “นิ้ว” “เนื้อ” “ผิว” “ท้อง” “หลัง” “ขา” “ก้น” และ “ตีน” ส่วนของร่างกายเหล่านี้ล้วนเป็นประสบการณ์พื้นฐานและอยู่ใกล้ตัวมนุษย์ที่สุด ดังนั้น มนุษย์จึงนำสิ่งที่คุ้นเคยมาโยงเข้ากับประสบการณ์ใหม่ที่ยังไม่คุ้นเคยมาก่อน เช่น หัวถนน ขาโต๊ะ หน้าเค็ก ปากประตู คอขวด หูโทรศัพท์ ไหล่เขา ออกไก่ นมหนู แขนเสื้อ ฯลฯ ปรากฏการณ์ภาษาดังกล่าวนี้นำผลให้มนุษย์เข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวจากประสบการณ์เดิมไปสู่ประสบการณ์ใหม่ โดยเปรียบเทียบ

^๓ อุปลักษณ์ตาย หมายถึง ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ผู้ใช้ภาษาในสังคมใช้กันจนทราบว่ามีหมายถึงอะไร

กับ “หน้าที่” “ตำแหน่ง” ดังปรากฏในมโนทัศน์เรื่อง [ร่างกายคือพื้นที่] / BODY IS SPACE ดังตัวอย่าง “เมื่อทำเสร็จแล้ว เทียนไขที่ละลายจะจับที่ก้นกระป๋อง” จากตัวอย่าง คำว่า “ก้น” เป็นตำแหน่งที่อยู่ด้านล่างของกระป๋อง ตำแหน่งนี้เป็นการบอกตำแหน่งที่แน่นอนได้จากคุณสมบัติของกระป๋อง ที่มีด้านของกระป๋องที่ชัดเจน สามารถบอกได้ว่า ด้านใดคือด้านล่างของกระป๋อง หรือก้นกระป๋อง คำว่า “ก้น” แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่โดยใช้คำศัพท์อวัยวะในร่างกายในการบอกตำแหน่ง โดยมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า “ก้น” เป็นอวัยวะส่วนล่างของร่างกายนำมาเป็นแนวทางพื้นฐานในการเรียกชื่อด้านล่างของกระป๋องทำให้ทราบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยในเรื่องพื้นที่ว่า [ร่างกายคือพื้นที่] / BODY IS SPACE เป็นต้น งานวิจัยเรื่องนี้นับว่าเป็นการศึกษาที่น่าสนใจ และสามารถนำไปต่อยอดเป็นงานวิจัยได้อีกหลายเรื่องได้แก่ สุกัญญา รุ่งแจ้ง (๒๕๔๘) ที่ศึกษา “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของการใช้คำว่า “ใจ” ในภาษาไทย” นครินทร์ นาคนาวา (๒๕๕๘) ศึกษา “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์อวัยวะร่างกายจากถ้อยคำอุปลักษณะแสดงอารมณ์ในภาษาไทย” อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเกณฑ์การตัดสินว่า อุปลักษณะคือการเปรียบเทียบข้ามวงความหมายจากวงความหมายต้นทางไปวงความหมายปลายทาง แต่นักภาษาศาสตร์บางคนมองว่าการเปรียบเทียบดังกล่าวอาจจะเป็นนามนัย (metonymy) คือการเปรียบเทียบภายในวงมโนทัศน์เดียวกัน เช่น “มือขวา” คำว่า “มือ” เป็นส่วนของร่างกาย หมายถึง บุคคลที่สนิทสนม ซึ่งมีลักษณะการถ่ายโยงความหมายภายในวงมโนทัศน์เดียวกัน คือ วงความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาอุปลักษณะร่างกายอาจจะจัดให้เป็นการศึกษานามนัยก็ได้

งานวิจัยกลุ่มที่สองเป็นศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาต่างประเทศ มีจำนวน ๖ เรื่อง โดยภาษาที่นำมาเปรียบเทียบกับภาษาไทย ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี และภาษาจีน ดังนี้ งานวิจัยของเมธี แก่นสาร (Kansa, 2002) ศึกษา “Body Part-Related Metaphors in Thai and English” งานวิจัยเรื่องนี้คล้ายกับงานวิจัยของอุทุมพร มีเจริญ (๒๕๔๒) ต่างตรงที่แก่นสารเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ งานวิจัยของวรรณนา ชินวิทย์ (๒๕๔๖) ศึกษา “ความหมายเปรียบเทียบ “หน้า” เปรียบเทียบภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น” งานวิจัยเรื่องนี้คล้ายกับงานวิจัยของมาร์กาเร็ต อุโสะกุล (Ukosakul, 1999) เพียงแต่นำไปเปรียบเทียบกับภาษาญี่ปุ่นผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า คำว่า “หน้า” ในภาษาไทยนอกจากจะแปลเป็น kao แล้ว ยัง

สามารถแปลเป็นคำอื่น ๆ ได้อีก ได้แก่ tsura, men, mentsu และ menmoku เมื่อนำคำว่า “หน้า” ของทั้งสองภาษามาเปรียบเทียบกันพบว่า มโนทัศน์ของคนไทยและคนญี่ปุ่น ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน คือ ใช้ตีความขยายจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปจนถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยมโนทัศน์แสดงความรู้สึกรากฏมากที่สุด ส่วนสาเหตุที่มโนทัศน์มีความแตกต่างกันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมทางความคิดของคนที่อยู่ต่างสังคม เช่น มโนทัศน์แสดงความรู้สึกของสำนวนที่ว่า “หน้าใส” ในภาษาไทย และ “harebare toshita kao” ในภาษาญี่ปุ่นพบว่า คนไทยเปรียบหน้าใสเหมือนกับกระจก ส่วนคนญี่ปุ่นเปรียบหน้าใสเหมือนกับท้องฟ้า เป็นต้น งานวิจัยของปาร์ค (๒๕๕๔) ศึกษา “มโนทัศน์ของคำว่า ใจ ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาเกาหลี” ส่วนงานวิจัยที่เปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีน พบมากที่สุดมีจำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่ จรรยา ดุลยะลา (๒๕๕๕) ศึกษา “ความหมายเชิงเปรียบเทียบของคำเรียกอวัยวะร่างกายในถ้อยคำอุปลักษณ์ภาษาจีนและภาษาไทย” ภัทรา พิเชษฐศิลป์ (๒๕๕๖) ศึกษา “มโนทัศน์ของ “XIN” ในภาษาจีนและ “ใจ” ในภาษาไทย : การศึกษาตามแนวทางอรรถศาสตร์ปริชาน” และเบญญาทิพย์ สุภะกะสิน (๒๖๖๑) ศึกษา “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์คำเกี่ยวกับอวัยวะในภาษาจีนกับภาษาไทย” ยกตัวอย่างการเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีนในงานของเบญญาทิพย์ที่เลือกคำเกี่ยวกับอวัยวะ ๖ คำ มาศึกษา ได้แก่ ๑) 头, 首 (หัว) ๒) 脸, 面 (หน้า) ๓) 眼, 目 (ตา) ๔) 口, 嘴 (ปาก) ๕) 手 (มือ) และ ๖) 脚, 足 (เท้า) คำเกี่ยวกับอวัยวะดังกล่าวพบมโนทัศน์ที่เหมือนและต่างกันของทั้งสองภาษา โดยเฉพาะในภาษาจีนจะพบมโนทัศน์ใหม่มากกว่าในภาษาไทย ยกตัวอย่างคำว่า “ปาก” ทั้งสองภาษามีมโนทัศน์ที่เหมือนกัน เช่น ตำแหน่งที่เป็นทางเข้าหรือออก การพูด ฯลฯ ในขณะที่ภาษาจีนใช้คำว่า 口轻, 口重 (ปากหนัก, ปากเบา) สื่อความหมายด้านรสชาติแต่ในภาษาไทยกลับสื่อความหมายด้านการพูด ผลการศึกษาส่วนใหญ่เป็นไปในทำนองเดียวกันคือ ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับส่วนของร่างกายสามารถสะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ สิ่งที่น่าสนใจพบว่า มีงานวิจัยระยะหลังนอกจากจะนำแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980, 2003) มาใช้เป็นแนวทางการศึกษาแล้วยังนำแนวคิดของโคเวกเซส (Kövecses, 2002) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ด้วย ผู้วิจัยมองว่าอาจเป็นเพราะกรอบแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน

ค่อนข้างที่จะชี้ชัดว่าศึกษาภาษาในชีวิตประจำวัน แต่โคเวกเซสมองว่าสามารถศึกษาภาษาอื่น ๆ นอกจากภาษาพูดในชีวิตประจำวันได้ด้วย

๒. อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “การเสพสังวาส”

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “การเสพสังวาส” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับ “การเสพสังวาส” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งต้องห้าม (taboo) ในแต่ละบริบทสังคมวัฒนธรรมอาจเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้งานวิจัยกลุ่มนี้มีจำนวน ๒ เรื่อง ซึ่งต่างก็ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับการเสพสังวาสเหมือนกัน และนำแนวคิดอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์มาใช้เป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์ ดังนี้

งานวิจัยเรื่องแรกเป็นผลงานของดลนภา โง่นใจรักษ์ (๒๕๔๖) ศึกษา “การศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณะเรื่องเพศในห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต” และงานวิจัยเรื่องที่สองเป็นผลงานวิจัยของการุญญ พนมสุข (๒๕๔๙) ศึกษา “การวิเคราะห์เปรียบเทียบอุปลักษณะในบทศักรยของวรรณกรรมไทย” งานวิจัยเรื่องแรกเก็บข้อมูลในห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นตัวแทนของการใช้ภาษาเฉพาะกลุ่มในภาษาไทยปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นตัวแทนของผู้ใช้ภาษาปัจจุบัน ส่วนงานวิจัยเรื่องที่สองเก็บข้อมูลจากภาษาเขียนซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือเป็นภาษาเขียนประเภทร้อยกรอง อีกทั้งยังเป็นตัวแทนของผู้ใช้ภาษาในอดีต ผลการวิจัยของดลนภา โง่นใจรัก (๒๕๔๖) กล่าวถึงอุปลักษณะเรื่องเพศซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับส่วนของร่างกายที่เป็นสิ่งต้องห้าม ได้แก่ อวัยวะเพศชาย อวัยวะเพศหญิง ขนในที่ลับ หน้าอกของผู้หญิง และเพศสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานวิจัยเรื่องนี้จะกล่าวว่ำนำแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) มาใช้เป็นแนวทางการศึกษาก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาในตัวเล่มแล้วพบว่า การศึกษาดังกล่าวเป็นเพียงการศึกษาความหมายเปรียบเทียบเท่านั้น ส่วนมโนทัศน์ที่นำเสนอก็มีได้แสดงถึงกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวคิดอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ซึ่งต่างกับงานของการุญญ พนมสุข (๒๕๔๙) ที่ผลการศึกษาสามารถสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของกวีตามแนวคิดอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้ โดยแต่ละสมัยแสดงระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของกวีที่เหมือนและแตกต่างกัน มโนทัศน์ที่เหมือนกัน ได้แก่ [เพศคือพืช] และ [เพศคือธรรมชาติ] ส่วนมโนทัศน์ที่แตกต่างกันอาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏในบางสมัย ได้แก่ [เพศคือมนุษย์] [เพศคือสัตว์] [เพศคือสิ่งประดิษฐ์] [เพศคือสิ่งเหนือธรรมชาติ] [เพศคือการเดินทาง] [เพศคือการแสดง] และ [เพศคือการเล่น] ความน่าสนใจ

ของงานวิจัยเรื่องนี้ ทำให้เห็นว่าการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์สามารถศึกษาจากภาษาร้อยกรองได้ ซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่มีโครงสร้างภาษาในการเปรียบเทียบ เช่น เหมือน ดุจ ดัง เช่น ราว ประหนึ่ง เพียง คล้าย ฯลฯ และส่วนหนึ่งไม่ปรากฏโครงสร้างภาษาในการเปรียบเทียบ

๓. อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ชีวิต” “ความตาย” และ “ศาสนา”

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ชีวิต” “ความตาย” และ “ศาสนา” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ “ชีวิต” “ความตาย” และ “ศาสนา” งานวิจัยกลุ่มนี้มีจำนวน ๘ เรื่อง งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ศาสนาและชีวิตมากที่สุด รองลงมาคืออุปลักษณะความตาย จำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

งานวิจัยกลุ่มแรก คือ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับ “ชีวิต” พบ ๓ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของสรียา ทับทัน (๒๕๔๙) ศึกษา “อุปลักษณะชีวิต : ระบบมานทัศน์ของคนไทยเกี่ยวกับศีลธรรม” ปิยภรณ์ ออบแพทย์ (๒๕๕๒) ศึกษา “อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ” และสุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เฒ่า (๒๕๕๓) ศึกษา “อุปลักษณะชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์” โดยงานวิจัยของปิยภรณ์มีลักษณะที่แตกต่างจากงานวิจัยเรื่องอื่นคือ มีการศึกษาหน้าที่อุปลักษณะตามแนวทางการศึกษาของโกทลี (Goatly, 1988)^๔

ผลการศึกษาของสรียา ทับทัน (๒๕๔๙) พบมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ชีวิต” ๓ มโนทัศน์ ได้แก่ [ชีวิตคือการแข่งขัน] [ชีวิตคือเงินทองที่มีค่า] [ชีวิตคือสิ่งมีชีวิต] นอกจากนี้สรียา ทับทัน ยังกล่าวถึงอุปลักษณะที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมในสังคมไว้อีกด้วย โดยรวบรวมจากภาษาพูดและภาษาเขียน มโนทัศน์ที่ได้จะเป็นคู่ตรงกันข้าม ได้แก่ [ดีคือขึ้น] – [เลวคือลง], [สว่างคือขึ้น – [มืดคือลง], [ยาวคือดี] – [สั้นคือไม่ดี], [ใหม่

^๔ โกทลี (Goatly, 1988) ได้ประยุกต์แนวทางการศึกษาหน้าที่อุปลักษณะมาจากแนวคิดของฮัลลiday (Halliday, 1994) อีกต่อหนึ่ง ซึ่งพบหน้าที่ที่สำคัญ ได้แก่ ๑) หน้าที่ในการถ่ายทอดความคิด (Ideational metafunction) ๒) หน้าที่ในการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal metafunctional) และ ๓) หน้าที่ในการเรียบเรียงความ (Textual metafunction) ผู้ที่ศึกษาอุปลักษณะแนวนี้นในประเทศไทยคนแรกคือ ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (๒๕๔๒, ๒๕๔๙-๒๖๔) เขียนบทความเรื่อง “หน้าที่ของอุปลักษณะในมุมมองผู้พูดภาษาไทย” บทความฉบับนี้เป็นต้นแบบของการศึกษาหน้าที่อุปลักษณะในประเทศไทยจำนวนมาก

คือติ) – [เก่าคือใหม่ติ] การศึกษาของสรียาช่วงที่สองนำแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ เรื่อง “The Metaphor system for Morality” (Lakoff, 1996) มาใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดเรื่อง “Moral Light” (good is up – bad is down) “Moral Light” (white is up – black is down) “Moral Length” “Moral New” ส่วนงานวิจัยของปิยภรณ์ ออบแพทย์ (๒๕๕๒) และและสุรเชษฐ์ พิธิตพงศ์เฒ่า (๒๕๕๓) พบมนทัศน์ที่คล้ายคลึงกัน เช่น [ชีวิตคือการเดินทาง] [ชีวิตคือการต่อสู้หรือสงคราม] [ชีวิตคือภาชนะหรือสถานที่ปิดล้อม] [ชีวิตคือการศึกษา] [ชีวิตคือต้นไม้] [ชีวิตคือละคร] ฯลฯ ส่วนมนทัศน์ที่แตกต่างกันคือ งานวิจัยของปิยภรณ์ ออบแพทย์ (๒๕๕๒) พบ [ชีวิตคือทรัพยากร] [ชีวิตคือสิ่งที่ไม่คงทน] [ชีวิตคือแสงเทียนหรือตะเกียง] [ชีวิตคือสัตว์ไม่เชื่อง] [ชีวิตคือสิ่งที่ต้องขัดแต่งเพิ่ม] ส่วนงานวิจัยของสุรเชษฐ์ พิธิตพงศ์เฒ่า (๒๕๕๓) พบ [ชีวิตคือสิ่งที่สามารถเพิ่มหรือลดค่าได้] [ชีวิตคือปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ] [ชีวิตคือบทเพลง] [ชีวิตคือเหรียญ] จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า งานวิจัยทั้ง ๓ เรื่อง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพียงแต่อาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดและการจัดแบ่งมนทัศน์หรือการตั้งชื่อมนทัศน์เท่านั้น ผู้วิจัยมองว่างานวิจัยทั้ง ๓ เรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่าอุปลักษณ์สามารถทำความเข้าใจถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ซับซ้อน เช่น “ชีวิต” ได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยกลุ่มที่สอง คือ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับ “ความตาย” พบ ๒ เรื่องได้แก่ ยมลภัทร ภัทรคุปต์ (๒๕๕๓) ศึกษา “อุปลักษณ์ความตายในหนังสือธรรมะ” และนันทนา วงษ์ไทย (๒๕๕๕) ศึกษา “อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย” งานวิจัยทั้ง ๒ เรื่องศึกษาเรื่องเดียวกันแต่ใช้กลุ่มข้อมูลต่างกัน งานวิจัยเรื่องแรกศึกษาในกลุ่มข้อมูลเฉพาะ คือในหนังสือธรรมะ พร้อมทั้งศึกษาหน้าที่อุปลักษณ์ตามแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1997) ส่วนงานวิจัยเรื่องที่สองศึกษาจากกลุ่มข้อมูลทั่วไป ผลการวิจัยของยมลภัทร ภัทรคุปต์ พบ ๑๗ มโนทัศน์ เช่น [ความตายคือข้าศึก-ศัตรู] [ความตายคือวัตถุ] [ความตายคือการศึกษา] [ความตายคือการแตกของสิ่งที่เปราะบาง] ฯลฯ ส่วนงานวิจัยของนันทนา วงษ์ไทย พบ ๘ มโนทัศน์ เช่น [ความตายคือการสิ้นสุดของสิ่งที่ดำเนินอยู่] [ความตายคือการหลุดพ้น] [ความตายคือการพ่ายแพ้] [ความตายคือความสุข] ฯลฯ งานวิจัยทั้งสองเรื่องพบมนทัศน์ที่เหมือนกัน ๓ มโนทัศน์ ได้แก่ [ความตายคือการเดินทาง] [ความตายคือการดับของ

ไฟและ/หรือแสงสว่าง] และ [ความตายคือการปิดฉาก] ส่วนมโนทัศน์อื่น ๆ อาจติดป้ายมโนทัศน์แตกต่างกันแต่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น ยมลัทธ ภัทรคูปต์ (๒๕๕๓) ใช้ [ความตายคือการนอน] ส่วนนันทนา วงษ์ไทย (๒๕๕๕) ใช้ [ความตายคือการพักผ่อน] เป็นต้น

งานวิจัยกลุ่มที่สาม คือ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับ “ศาสนา” พบ ๓ เรื่อง ได้แก่ วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (๒๕๕๕) ศึกษา “กิเลส : การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย” สิริมา เชียงขาวไว (๒๕๕๖) ศึกษา “อุปลักษณะเกี่ยวกับธรรมะในปาฐกถาธรรมของพุทธทาสภิกขุ” และวิรัช ศิริวัฒนนะนาวิน (๒๕๕๖) ศึกษา “อุปลักษณะความดีและความชั่วในธรรมาธรรมะสงคราม” งานวิจัยทั้ง ๓ เรื่องต่างก็ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาเหมือนกัน โดยประเด็นที่นำมาศึกษาได้แก่ “กิเลส” “ธรรมะ” “ความดี” และ “ความชั่ว” งานวิจัยของสิริมา เชียงขาวไว (๒๕๕๖) มีลักษณะเด่นที่ต่างจากงานวิจัยเรื่องอื่นในกลุ่มนี้คือ การศึกษาหน้าที่อุปลักษณะตามแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1988) และการนำแนวคิดด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารของ ไฮม์ส์ (Hymes, 1974) เรียกย่อ ๆ ว่า “SPEAKING” มาศึกษาร่วมด้วย ส่วนงานวิจัยของวิรัช ศิริวัฒนนะนาวิน (๒๕๕๖) นำเสนอความดีและความชั่วทั้งมุมมองทางวรรณคดีและมุมมองภาษาศาสตร์ปริฐาน

ผลการวิจัยทั้ง ๓ เรื่อง สรุปเป็นไปในทำนองเดียวกันว่า อุปลักษณะสามารถสะท้อนระบบความคิดของมนุษย์ได้ กล่าวคือ “กิเลส” ในงานวิจัยของวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (๒๕๕๕) ส่วนใหญ่จะสะท้อนมโนทัศน์ในสิ่งที่ไม่ดีหรือไม่พึงปรารถนา เช่น [กิเลสคือศัตรู] [กิเลสคือสิ่งสกปรก] [กิเลสคือโรค] ฯลฯ ซึ่งตรงกันข้ามกับงานวิจัยของสิริมา เชียงขาวไว (๒๕๕๖) พบว่ามโนทัศน์ของ “ธรรมะ” ส่วนใหญ่จะแสดงถึงสิ่งที่ดีและสิ่งที่ปรารถนา เช่น [ธรรมะคือการปลดพันธนาการ] [ธรรมะคือการทำความสะอาด] [ธรรมะคือการรักษาโรค] ฯลฯ ส่วนการศึกษาของวิรัช ศิริวัฒนนะนาวิน (๒๕๕๖) แสดงให้เห็นมโนทัศน์ของความดีและความชั่วในลักษณะคู่ตรงข้ามกันอย่างชัดเจน เช่น [ความดีคือสีขาว] [ความชั่วคือสีดำ] [ความดีคือความสะอาด] [ความชั่วคือความสกปรก] ฯลฯ จากผลการวิจัยทั้ง ๓ เรื่อง สามารถตีความได้ว่า อุปลักษณะไม่ได้เพียงทำหน้าที่ในฐานะของเครื่องมือการสื่อสาร ในฐานะของภาษาเชิงศิลปะ และในฐานะของ

ภาษาที่ช่วยขัดเกลาทางปัญญาเท่านั้น แต่ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิด และวิถีปฏิบัติของคนในสังคมนั้น ๆ ได้อีกด้วย

๔. อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “อารมณ์” และ “ความรู้สึก”

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “อารมณ์” และ “ความรู้สึก” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า งานวิจัยกลุ่มนี้มีจำนวน ๑๕ เรื่อง ทุกเรื่องศึกษาตามแนวทางการศึกษาของเลคอฟและ จอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) บางเรื่องนำกรอบการศึกษาของโคเว็คเซส (Kövecses, 2002) หรือของชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2005) มาศึกษาหน้าที่ อุปลักษณ์ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวทางการศึกษาของโกทลี (Goatly, 1988) จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่จะศึกษาอุปลักษณ์อารมณ์พื้นฐาน ได้แก่ “อารมณ์รัก” “อารมณ์สุข” “อารมณ์เศร้า” “อารมณ์กลัว” และ “อารมณ์โกรธ” นอกจากนี้ยังพบงานวิจัย บางเรื่องที่ศึกษาอารมณ์ไม่พื้นฐาน และงานวิจัยที่เกี่ยวกับประสาทสัมผัสอีกด้วย จำแนก ออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

งานวิจัยกลุ่มแรก คือ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์ พบจำนวน ๑๔ เรื่องงานวิจัยส่วนใหญ่ จะศึกษาอารมณ์พื้นฐานที่เป็นอารมณ์เชิงบวกมากที่สุด รองลงมาคืออารมณ์เชิงลบ และไม่ระบุอารมณ์ ดังนี้

งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์อารมณ์เชิงบวก หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์ “อารมณ์รัก” และ “อารมณ์สุข” พบ ๖ เรื่องได้แก่ ภัทรา งามจิตวงศ์สกุล (Ngamjit-wongsakul, 2003) ศึกษา “A Study of Love Metaphors in Modern Thai Songs” สีนีนาว วุฒินสุข (๒๕๔๙) ศึกษา “อุปลักษณ์แสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่น ไทย” รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม (๒๕๕๖) ศึกษา “อุปลักษณ์ความสุขในบล็อกไทย” อันธิกา ดิษฐกิจ (๒๕๕๕) ศึกษา “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในบทเพลงความรักที่ประพันธ์โดย นิติพงษ์ ห่อนาค” กรรณก รัมมะอัติ (๒๕๕๖) ศึกษา “การเปรียบเทียบอุปลักษณ์ ความรักในเพลงไทยลูกทุ่งกับเพลงไทยสากล” และงามจิต ธิปฏิมากร (Teepatimakorn, 2014) ศึกษา “Conceptual metaphor of love in the Thai novel : No Moon Tonight” ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ส่วนใหญ่มาจากบทเพลง บทความ และวรรณกรรม ผล การศึกษาโดยภาพรวมพบว่า ทั้งอารมณ์รักและอารมณ์สุขเป็นสิ่งที่คนในสังคมปรารถนา ดังนั้น งานวิจัยส่วนใหญ่มักจะพบอุปลักษณ์สิ่งที่ปรารถนา เช่น อุปลักษณ์

ความรักในมนต์เสน่ห์ [ความรักคือทรัพย์สิน] ตัวอย่าง “รวยรักกันเหลือเกินดูแล้ว
เปลิดเปล็นเหลือดี หนุ่มสาวสมัยนี้ช่างเร็วรีไวไฟ...” อุปลักษณ์ความสุขในมนต์เสน่ห์
[ความสุขคือวัตถุดิบของที่มีค่า] ตัวอย่าง “ความสุขนั้นมีค่า” จากการศึกษาพบว่า
อุปลักษณ์อารมณ์เชิงบวกนอกจากสะท้อนมนต์เสน่ห์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมแล้ว ผล
การศึกษาส่วนใหญ่ยังสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่คนในสังคมปรารถนาและต้องการอีกด้วย

งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์อารมณ์เชิงลบ หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์
“อารมณ์โกรธ” “อารมณ์เศร้า” “อารมณ์ทุกข์” “อารมณ์เบื่อ” และ “อารมณ์กลัว” พบ
๕ เรื่อง ได้แก่ ศุภชัย ตั้ะวิชัย (๒๕๔๙) ศึกษา “อุปลักษณ์เชิงมนต์เสน่ห์แสดงอารมณ์
โกรธในภาษาไทย” ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ (๒๕๕๕) ศึกษา “อุปลักษณ์เชิงมนต์เสน่ห์
แสดงอารมณ์โศกเศร้าในภาษาไทย” ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ (๒๕๕๗) ศึกษา
“อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์เบื่อในภาษาไทย” ธนพล เอกพจน์ (๒๕๕๘) ศึกษา
“อุปลักษณ์ความทุกข์ในภาษาไทย” และ ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ อัญชลี วงศ์วัฒนา
และพัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (๒๕๖๐) ศึกษา “อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์กลัวใน
รวมเรื่องสั้นและรายการโทรทัศน์ภาษาไทย” งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาอารมณ์พื้นฐาน
ยกเว้น “อารมณ์ทุกข์” และ “อารมณ์เบื่อ” ภาพรวมของการศึกษามีลักษณะตรงกันข้าม
กับอุปลักษณ์อารมณ์เชิงบวก คือ มักพบถ้อยคำอุปลักษณ์ในเชิงลบและสะท้อนให้เห็นว่า
เป็นสิ่งที่ไม่ปรารถนา เช่น [ความทุกข์คือโรค] ตัวอย่าง “เราต้องจิตต์ขันป้องกัน
ไวรัสทุกข์แล้วละ” [ความโกรธคือโรค] เช่น “รอให้อารมณ์โกรธลดทุเลาลงเสียก่อน”
ฯลฯ

งานวิจัยที่ศึกษาทั้งอารมณ์เชิงบวกและเชิงลบรวมกัน พบ ๒ เรื่อง ได้แก่
นันทน์ภัส อยู่ประยงค์ (Yooprayong, 2012) ศึกษา “The comparative study of conceptual
metaphors of happiness, anger and sadness in Thai and English” และศุภชัย ตั้ะวิชัย
(๒๕๕๘) ศึกษา “คำแสดงอารมณ์พื้นฐานที่มาจากปฏิกิริยากายภาพในภาษาไทย” งาน
วิจัยเรื่องแรกเป็นการเปรียบเทียบอุปลักษณ์อารมณ์สุข อารมณ์โกรธ และอารมณ์เศร้า
ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่าทั้งสองภาษามีมนต์เสน่ห์ในทำนอง
เดียวกัน ตัวอย่างมนต์เสน่ห์อารมณ์สุข เช่น [ความสุขคือขึ้น] [ความสุขคือสวรรค์]
[ความสุขคือดอกไม้บาน] ฯลฯ มนต์เสน่ห์อารมณ์โกรธ เช่น [ความโกรธคือไฟ]
[ความโกรธคือสัตว์ร้าย] [ความโกรธคือศัตรู] ฯลฯ และมนต์เสน่ห์อารมณ์เศร้า เช่น

[ความเศร้าคือลง] [ความเศร้าคือการเจ็บป่วย] [ความเศร้าคือการจองจำ] ฯลฯ ส่วนมโนทัศน์อารมณ์ในภาษาไทยที่ไม่พบในภาษาอังกฤษ ได้แก่ [ความสุขคืออาหาร] [ความเศร้าคือไฟ] และ [ความเศร้าคือดอกไม้เฒ่า] อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า ข้อสรุปดังกล่าวอาจจะเป็นการด่วนสรุปเร็วเกินไป เนื่องจากข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์อาจจะไม่ครอบคลุมข้อมูลการใช้ภาษาทั้งหมดของผู้ใช้ภาษาก็ได้ ส่วนงานวิจัยของศุภชัย ตีระวิชัย (๒๕๕๔) ไม่ได้ศึกษาอุปลักษณะโดยตรง แต่เป็นการประยุกต์แนวคิดอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของโคเวกเซส (Kövecses, 1986; 2002a; 2002b; 2005) มาใช้กับคำแสดงอารมณ์พื้นฐานทั้ง ๕ อารมณ์ ผลการวิจัยพบว่า คำแสดงอารมณ์ในภาษาไทยที่น่าปฏิริยาภายภาพมาใช้ในภาษามี ๓ กระบวนการ ได้แก่ ๑) ความหมายประจำรูป เช่นคำว่า “หน้าซีด” บอกสภาพของใบหน้าที่ซีดเขียว ๒) คำใดคำหนึ่งมีความหมายเปรียบ เช่น “ชอบใจ” คำว่า “ใจ” ไม่ได้หมายถึงส่วนของร่างกายแต่หมายถึงความรู้สึก ปรากฏร่วมกับคำว่า “ชอบ” หมายถึง ความรู้สึกในทางที่ดี ที่ชอบ ที่ปรารถนา และ ๓) ทุกคำเป็นความหมายเปรียบเทียบ เช่น คำว่า “ขวัญบิน” หมายถึงอาการตกใจ ซึ่งทุกคำไม่ได้เป็นความหมายประจำคำแล้ว คำแสดงอารมณ์พื้นฐานที่มาจากปฏิริยาในภาษาไทยเกิดจากกระบวนการนามนัยและอุปลักษณะ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “ร่างกาย” “ภาษา” และ “อารมณ์” ในฐานะของการผลิตภาษาเชิงสร้างสรรค์โดยใช้มุมมองการแปลงภาษาที่เป็นรูปธรรมให้กลายเป็นนามธรรมซึ่งสัมพันธ์กับระบบความคิดของมนุษย์โดยตรง

งานวิจัยกลุ่มที่สอง คือ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับความรู้สึก พบเพียงเรื่องเดียว คือ งานวิจัยของนนทนา วงษ์ไทย (๒๕๕๒) ศึกษา “อุปลักษณะประสาทสัมผัสในภาษาไทย : การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน” ผลการศึกษาแบ่งข้อมูลภาษาออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกคือคำที่มีความหมายประสาทสัมผัสหลัก พบจำนวน ๕ วงความหมาย ได้แก่ การมองเห็น การรับรส การได้กลิ่น การได้ยิน และการสัมผัส ส่วนกลุ่มที่สองคือคำที่มีความหมายประสาทสัมผัสรอง เป็นคำที่มีความหมายแสดงการรับรู้ประสาทสัมผัสหลายประเภทพร้อมกัน ได้แก่ การมองเห็น การรับรส การได้กลิ่น และการสัมผัส เมื่อคำที่มีความหมายประสาทสัมผัสหลักปรากฏร่วมกับคำที่มีความหมายประสาทสัมผัสรองส่งผลให้เกิดการย້ายวงความหมาย ทั้งนี้ การปรากฏร่วมของวงความหมายต่าง ๆ ไม่ได้ปรากฏอย่างอิสระ เช่น คำที่มีความหมายประสาทสัมผัสหลัก

วงความหมายเกี่ยวกับการมองเห็น ปรากฏเฉพาะวงความหมายเกี่ยวกับการรับรส และการสัมผัสเท่านั้น เช่น “สีหวาน” “จืดจืด” ฯลฯ ส่วนอุปลักษณะประสาทสัมผัสอื่นที่ไม่ปรากฏร่วมกัน เช่น การได้กลิ่นกับการได้ยิน ฯลฯ

๕. อุปลักษณะเกี่ยวกับ “สงคราม” และ “การต่อสู้”

อุปลักษณะเกี่ยวกับ “สงคราม” และ “การต่อสู้” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับสงครามและการต่อสู้ซึ่งปรากฏในภาษาในชีวิตประจำวัน งานวิจัยกลุ่มนี้พบจำนวน ๓ เรื่อง ดังนี้

งานวิจัยของจิตติมา จารยะพันธุ์ (๒๕๓๙) ศึกษา “อุปลักษณะสงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย” นรินทร์ บัวนาค (๒๕๕๘) ศึกษา “มโนอุปลักษณะกีฬาฟุตบอลในหนังสือพิมพ์ไทย” และโชคชัย ห่วงถนอม (๒๕๔๘) ศึกษา “การวิเคราะห์อุปลักษณะการต่อสู้และการแข่งขันในข่าวธุรกิจตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์พุทธปัญญา” งานวิจัยทุกเรื่องเก็บข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ ต่างกันเพียงประเภทของข่าวที่เลือก คือสองเรื่องแรกศึกษาจากข่าวกีฬา ส่วนเรื่องสุดท้ายศึกษาจากข่าวธุรกิจ ผลการศึกษาค่อนข้างเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ งานวิจัยเรื่องแรกศึกษาจากกีฬา ๑๐ ประเภท ได้แก่ มวย บาสเกตบอล ฟุตบอล ฟันดาบ รักบี้ ตะกร้อ วอลเลย์บอล เทนนิส ยูโด และกอล์ฟ ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า คนไทยมีมโนทัศน์เกี่ยวกับกีฬาเป็นสงคราม โดยปรากฏความถี่ของการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะที่เป็นอุปลักษณะสงครามมากน้อยแตกต่างกันไปตามการกระทบกระทั่งของชนิดกีฬาแต่ละประเภท และการแข่งขันแบบเป็นทีมก็มีผลต่อการใช้อุปลักษณะสงครามด้วย ดังตัวอย่าง “ไทยถล่มพม่า ยับเยิน” โดยคำว่า “ถล่ม” มีความหมายเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม หมายถึง การใช้กำลังทำให้เสียหาย แต่ความหมายในบริบท หมายถึง การใช้กำลัง ฝีมือความสามารถในการทำคะแนนเพื่อให้มีชัยชนะเหนือทีมฝ่ายตรงข้ามอย่างเต็มที่ ส่วน “ยับเยิน” ความหมายที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม หมายถึง สภาพของการทำลายให้เกิดความเสียหายหมดสภาพ แต่ความหมายในบริบท หมายถึง สภาพของการทำคะแนนมีชัยชนะเหนือทีมฝ่ายตรงข้ามอย่างเต็มที่ ความหมายที่วิเคราะห์ได้จากบริบทของข่าวกีฬาดังตัวอย่าง ช่วยแสดงให้เห็นว่ากีฬาเป็นสงครามอยู่ในระบบบริหารของคนไทย ส่วนงานวิจัยของนรินทร์ บัวสุวรรณ (๒๕๕๘) พบมโนทัศน์ [กีฬาฟุตบอลคือการต่อสู้] ที่คล้ายคลึงกับมโนทัศน์กีฬาเป็นสงครามในงานวิจัยของจิตติมา จารยะพันธุ์ (๒๕๓๙)

ในขณะเดียวกันงานวิจัยของโชคชัย ห่วงถนอม (๒๕๔๘) ก็พบอุปลักษณะเกี่ยวกับการต่อสู้และการแข่งขัน ซึ่งสะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ว่า การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันไม่ใช่แค่เรื่องหน้าที่หรือการทำงาน แต่เป็นเรื่องของการต่อสู้และการแข่งขันเพื่อเอาชนะเช่นเดียวกับการต่อสู้หรือการแข่งขันในเกมกีฬา นอกจากนี้ในงานวิจัยของนรินทร์ บัวนาศ (๒๕๕๘) ยังมีมโนทัศน์ที่น่าสนใจ แตกต่างจากงานวิจัยเรื่องอื่น คือ มโนทัศน์ **[กีฬาฟุตบอลคือความรัก]** ผู้วิจัยสนใจว่า เพราะเหตุใดผู้ใช้ภาษาจึงนำถ้อยคำอุปลักษณะที่เป็นนามธรรมมาเปรียบ เพราะโดยทั่วไปการศึกษาอุปลักษณะสิ่งที่น่าสนใจเปรียบมักจะเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่เป็นรูปธรรมแต่ถ้อยคำอุปลักษณะที่น่าสนใจเปรียบกับกีฬาฟุตบอล เช่นคำว่า “อกหัก” “ตามเที่ยว” “จีบ” “ร่วมหอลงโรง” คำดังกล่าวอยู่ในวงความหมาย “ความรัก” มีลักษณะเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่เป็นนามธรรม ลักษณะการเปรียบเทียบนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าคำดังกล่าวเป็นคำที่ใช้ทั่วไปในหลายสถานการณ์ เช่น “หนุ่ม**จีบ**สาว” “นิด**จีบ**น้อยมาทำงานด้วย” ตัวอย่างแรกหมายถึงการเกี่ยวพารส ตัวอย่างที่สองหมายถึงเชิญชวนให้มาทำงานร่วมกัน ผู้ใช้ภาษาจึงนำคำเหล่านี้มาใช้เปรียบเทียบ

๖) อุปลักษณะเกี่ยวกับ “อาหาร” “สุขภาพ” และ “การเจ็บป่วย”

อุปลักษณะเกี่ยวกับ “อาหาร” “สุขภาพ” และ “การเจ็บป่วย” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับอาหาร สุขภาพ และการเจ็บป่วยซึ่งปรากฏในภาษาในชีวิตประจำวัน งานวิจัยกลุ่มนี้พบจำนวน ๖ เรื่อง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก คือ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับอาหาร พบ ๔ เรื่อง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับอาหารในภาษาไทย และ ๒) งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับอาหารในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาต่างประเทศ ดังนี้

๑) งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับอาหารในภาษาไทย ได้แก่ งานวิจัยของ อันทิกา ธรรมเนียม และนัทรชนัน นาถประทาน (๒๕๕๔) ศึกษา “การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของคำว่า “กิน” ในภาษาไทย” และฤทัย พานิช (๒๕๕๗) ศึกษา “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับข้าว ในสังคมไทย” งานวิจัยเรื่องแรกมุ่งพิจารณาคำกริยา “กิน” ที่ปรากฏในบริบทต่าง ๆ ทำให้เกิดความหมายที่แตกต่างกันออกไป ความหมายแก่น (core meaning) หรือความหมายประจำคำของคำว่า “กิน” หมายถึง

การทำให้อาหารล่องผ่านลำคอลงไปสู่กระเพาะอาหาร เมื่อมนุษย์พบสิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับคำว่า “กิน” จึงนำคำว่า “กิน” ไปใช้กับคำอื่น ๆ ในลักษณะของอุปลักษณ์ (metaphor) เช่น กินเวลา กินไฟ กินเลน กินกำไร ฯลฯ จะเห็นได้ว่าคำว่า “กิน” ที่เดิมที่หมายถึงการบริโภคมีการขยายความหมายที่หมายถึงทำให้หมดไป (กินเวลา กินไฟ) การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาเบื้องต้นที่พยายามรวบรวมและอธิบายปรากฏการณ์ของคำว่า “กิน” ในภาษาไทยปัจจุบันในฐานะที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ แต่ยังไม่ได้อธิบายถึงพัฒนาการของคำว่า “กิน” ว่าในแต่ละสมัยมีการขยายความหมายเป็นอะไรได้บ้าง สาเหตุและปัจจัยใดที่ทำให้เกิดการขยายความหมายและกลายเป็นคำหลายความหมาย เช่นในปัจจุบัน อีกทั้งยังไม่ได้อธิบายโครงสร้างการขยายความหมายและการสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาไทย ส่วนงานวิจัยของฤทัย พานิช (๒๕๕๗) พบมโนทัศน์ของการใช้อุปลักษณ์ “ข้าว” เช่น ข้าวเป็นเครื่องบริโภค จากสำนวน “ข้าวยากหมากแพง” ข้าวเป็นมนุษย์ จากสำนวน “ข้าวคอยฝน” ข้าวเป็นเวลา จากสำนวน “ข้าวใหม่ปลามัน” ข้าวเป็นบุญคุณ จากสำนวน “ข้าวแดงแกงร้อน” ฯลฯ ฤทัย พานิช (๒๕๕๗) สรุปว่า ผลการศึกษาแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของคนในสังคมไทยว่า “ข้าว” เป็นพืชที่มีความสำคัญและมีความผูกพันในการดำรงชีวิตของคนไทยจึงมีการถ่ายทอดความหมายของ “ข้าว” ให้มีความหมายเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในสังคมไทย นำสังเกตว่าการศึกษาดังกล่าวจัดประเภทของมโนทัศน์โดยใช้ความหมายจากการเปรียบเทียบ ซึ่งแตกต่างกับงานอื่น ๆ ที่จัดมโนทัศน์ตามวงความหมายต้นทาง เช่น ข้าวแดงแกงร้อน หมายถึง ‘บุญคุณ’ หากจัดตามวงความหมายต้นทางจะอยู่ในวงความหมายของสีและอุณหภูมิ คือ สีของข้าว (สีแดง) และอุณหภูมิของข้าว (ร้อน) เมื่อเปรียบเทียบงานวิจัยทั้งสองเรื่องในกลุ่มนี้จะพบว่างานวิจัยเรื่องแรกถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เป็นอุปลักษณ์ยังคงมีคำศัพท์บางคำที่สามารถคาดเดาความหมายได้ เช่น กินน้ำมัน กินที่ กินแรง ฯลฯ ต่างกับงานวิจัยเรื่องที่สองที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นอุปลักษณ์ตาย ซึ่งจะคาดเดาความหมายจากรูปศัพท์ได้ยาก ต้องเข้าใจบริบทสังคมและวัฒนธรรมในภาษานั้น ๆ ด้วยดังตัวอย่าง “ข้าวแดงแกงร้อน” ที่ไม่มีรูปศัพท์ใดที่แสดงถึงคำว่า ‘บุญคุณ’

๒) งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับอาหารในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาต่างประเทศพบการเปรียบเทียบกับภาษาจีนและภาษาเวียดนาม ตามลำดับ งานวิจัยของ จิง ลู (๒๕๕๓) ศึกษา “กลวิธีการตั้งชื่ออาหารและอุปลักษณ์ในภาษาไทยและ

ภาษาจีน” ผลการศึกษาพบว่า การตั้งชื่อแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ การตั้งชื่ออาหารแบบตรง และการตั้งชื่ออาหารแบบอุปลักษณ์ ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะการตั้งชื่อแบบอุปลักษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มย่อย คือ การตั้งชื่ออุปลักษณ์แบบสมบุรณ์ หมายถึง ทุกคำเป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เป็นอุปลักษณ์ เช่น “กระทงทอง” “สาวน้อยห่มผ้า” “พระกระโดดกำแพง” ฯลฯ ในภาษาจีน เช่น /bazianguohainaoluohan/ หมายถึง ‘พระอรหันต์’ /shiyeh/ หมายถึง ‘ที่ปรึกษาส่วนตัว’ ฯลฯ น่าสังเกตว่า การตั้งชื่ออาหารในลักษณะนี้จะไม่ทราบว่าอาหารเหล่านั้นเป็นอาหารชนิดใด ส่วนการตั้งชื่ออุปลักษณ์กึ่งสมบุรณ์ หมายถึง ชื่ออาหารที่มีทั้งความหมายตรงและอุปลักษณ์ เช่น “ข้าวผัดฮ่องเต้” “ยำสามสหาย” คำที่ขีดเส้นใต้ใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เป็นอุปลักษณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า จิง ลู (๒๕๕๓) ได้ทบทวนแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) ในส่วนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อพิจารณาการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ใช้ตั้งชื่ออาหารในภาษาไทยและภาษาจีนกลับพบว่า ไม่ได้เสนอการวิเคราะห์ตามแนวอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ แต่เป็นการวิเคราะห์การตั้งชื่อความหมายตรงและความหมายอุปลักษณ์เท่านั้น ส่วนงานวิจัยของรุจิวรรณ เหล่าไพโรจน์ (Laophairoj, 2012) ศึกษา “A Comparative Study on Conceptual Metaphors of Taste Terms in Thai and Vietnamese” โดยเปรียบเทียบลักษณะการใช้คำเรียกรส “ขม” “เค็ม” “เปรี้ยว” และ “หวาน” ที่เป็นอุปลักษณ์ พร้อมทั้งศึกษาความหมายและอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำเรียกรสทั้ง ๔ ในภาษาไทยและเวียดนาม เก็บข้อมูลจากพจนานุกรมและผู้ออกภาษาภาษาละ ๕ คน ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกรสในภาษาไทยมีความหมายเชิงอุปลักษณ์ ๒ อุปลักษณ์ คือ อุปลักษณ์บุคคล เช่น “หวานใจเธอเดินมาโน้นแล้ว” ฯลฯ และอุปลักษณ์อาการ เช่น “คู่นี้เคี้ยวหวานกันตลอด” “พื้เค็มจริง ๆ เลยนะ” ฯลฯ ส่วนในภาษาเวียดนามพบ ๑ อุปลักษณ์ คือ อุปลักษณ์อาการ เช่น “Cổ āy chua lăm.” chua หมายถึงรสเปรี้ยว แปลว่า ผู้หญิงคนนี้เป็นคนอุกอาจมาก เมื่อพิจารณาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำเรียกรสของทั้ง ๒ ภาษาพบว่าเหมือนกัน คือ คำเรียกรสเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ งานวิจัยของรุจิวรรณ เหล่าไพโรจน์มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานวิจัยของนันทนา วงษ์ไทย (๒๕๕๑) ที่นำคำเรียกรสต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้ในเชิงอุปลักษณ์

กลุ่มที่สอง คือ งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับสุขภาพและการเจ็บป่วย พบ ๒ เรื่อง คือ งานวิจัยของวรวรรณ เพ็ชรกิจ (๒๕๕๑) ศึกษา “การศึกษาอุปลักษณ์

เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปรัชาศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์” และ ธนพล เอกพจน์ (๒๕๖๐) ศึกษาเรื่อง “ความจน คือ โรค” : อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาบนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม” กล่าวคือ งานวิจัยของวรรณภา เพ็ชรกิจ นอกจากจะศึกษาเฉพาะอุปลักษณ์ตามแนวทางภาษาศาสตร์ปรัชาแล้วยังนำแนวทางการศึกษาทางด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์มาศึกษาอุปลักษณ์ได้อย่างน่าสนใจ ผลการศึกษาพบมโนทัศน์โรคมะเร็ง ได้แก่ [โรคมะเร็งคือเชื้อโรค] [โรคมะเร็งคือสัตว์ร้าย] [โรคมะเร็งคือภัยพิบัติ] [โรคมะเร็งคือเพื่อน] และ [โรคมะเร็งคือวัตถุแปลกปลอม] มโนทัศน์ดังกล่าวมักจะแสดงมโนทัศน์ในด้านลบ ยกเว้นมโนทัศน์ [โรคมะเร็งคือเพื่อน] ซึ่งมีมโนทัศน์นี้น่าจะเป็นมโนทัศน์ใหม่ นอกจากนี้ยังพบมโนทัศน์อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับโรคมะเร็ง ได้แก่ [การรักษาโรคมะเร็งคือสงคราม] [การรักษาโรคมะเร็งคือการเดินทาง] และ [การรักษาโรคมะเร็งคือการแข่งขัน] วรรณภา เพ็ชรกิจ (๒๕๕๑) ได้สรุปว่ามโนทัศน์ส่วนใหญ่พบในภาษาของแพทย์ด้วย ยกเว้น ๓ มโนทัศน์ ได้แก่ [โรคมะเร็งคือเพื่อน] [การรักษาโรคมะเร็งคือการเดินทาง] และ [การรักษาโรคมะเร็งคือการแข่งขัน] นอกจากนี้การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ยังสัมพันธ์กับเจตนาในการสื่อสารของแพทย์และผู้ป่วย เช่น การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในการปลอบใจให้กำลังใจและแสดงอารมณ์ความรู้สึก ผู้ใช้ภาษาจะใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ [โรคมะเร็งคือเพื่อน] [การรักษาโรคมะเร็งคือสงคราม] และ [การรักษาโรคมะเร็งคือการแข่งขัน] เช่นเดียวกับการศึกษาของธนพล เอกพจน์ (๒๕๖๐) มองว่า [ความจนเป็นโรค] หลักฐานภาษาที่สนับสนุนมโนทัศน์ดังกล่าว เช่น “เกษตรกรก็เหมือนคนป่วยป่วยด้วยความจน” “ผมถึงยังไม่รวยสักที เป็นโรคความจนเรื้อรังที่รักษาไม่หาย” “ความจนคือพาหนะที่ทำให้มนุษย์ป่วยไม่หายสักที” “ความจนรักษาให้หายได้” ทั้งนี้ ธนพล เอกพจน์ (๒๕๖๐) ยังได้แสดงความคล้ายคลึงระหว่าง “โรค” กับ “ความจน” ในระดับปรัชาอีกด้วย เช่น โรค = ความจน, ผู้ป่วย = คนจน, การฉีดวัคซีน = การวางแผนป้องกันความจน ฯลฯ การกล่าวอ้างมโนทัศน์เกี่ยวกับโรคข้างต้น ไม่ได้เป็นการกล่าวอ้างโดยลอย ๆ แต่มีหลักฐานการใช้ภาษามาช่วยสนับสนุนทำให้เห็นมโนทัศน์ที่สะท้อนจากถ้อยคำอุปลักษณ์ได้อย่างชัดเจน

๗. อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “การเมือง”

อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “การเมือง” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์

ที่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งปรากฏในภาษาในชีวิตประจำวัน งานวิจัยกลุ่มนี้พบจำนวน ๔ เรื่อง ดังนี้

งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับการเมือง ได้แก่ งานวิจัยของอุษา พงศ์ชัยวิบูลย์ (๒๕๔๔) ศึกษา “การศึกษาอุปลักษณะเรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน” พงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์ (๒๕๔๙) ศึกษา “เมื่อการเมืองเป็นเรื่องหมัดมวย : มโนทัศน์อุปลักษณะของการเมืองไทย” รัชนียญา กลิ่นน้ำหอม (๒๕๕๑) ศึกษา “อุปลักษณะที่นักการเมืองใช้ : การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์” และบุญยัสเณอ ตริวิเศษ (๒๕๖๐) ศึกษา “มโนอุปลักษณะการเมืองในบทวิจารณ์วาทะพาดพิง” เมื่อพิจารณาผลการศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของงานวิจัยทั้ง ๔ เรื่อง พบว่าสอดคล้องกัน กล่าวคือ งานวิจัยของอุษา พงศ์ชัยวิบูลย์ (๒๕๔๔) เป็นงานวิจัยเรื่องแรกในภาษาไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมือง ผลการศึกษาพบว่าการเมืองมีมโนทัศน์ ๑๐ มโนทัศน์ ได้แก่ [การเมืองคือสงคราม] [การเมืองคือการแข่งขัน] [การเมืองคือการแสดง] [การเมืองคือการเดินทาง] [การเมืองคือการพนัน] [การเมืองคือธุรกิจ] [การเมืองคือการศึกษา] [การเมืองคือการจรรยาบรรณ] [การเมืองคือเครื่องเรือน] และ [การเมืองคือสิ่งมีชีวิต] สำหรับ ๔ มโนทัศน์แรกพบว่าเหมือนกับผลการศึกษาของรัชนียญา กลิ่นน้ำหอม และบุญยัสเณอ ตริวิเศษ ส่วนงานวิจัยของพงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์พิจารณาเฉพาะมโนทัศน์เดียวคือ [การเมืองคือหมัดมวย] ซึ่งต่างจากงานวิจัยดังกล่าว นอกจากนี้ผลการศึกษาของรัชนียญา กลิ่นน้ำหอม (๒๕๕๑) ก็พบมโนทัศน์ที่ต่างกับอุษา พงศ์ชัยวิบูลย์ (๒๕๔๔) ๔ มโนทัศน์ ได้แก่ [การเมืองคือครอบครัว] [การเมืองคือการรักษาโรค] [การเมืองคือเกม] และ [การเมืองคือการดูแลและทำนุบำรุง] ในขณะเดียวกันมโนทัศน์สุดท้ายดังกล่าวพบว่าเหมือนกับมโนทัศน์ในงานวิจัยของบุญยัสเณอ ตริวิเศษ (๒๕๖๐) มโนทัศน์ที่น่าสนใจในงานของรัชนียญา กลิ่นน้ำหอม คือ มโนทัศน์ [การเมืองคือการรักษาโรค] ซึ่งรัชนียญาได้ตั้งข้อสังเกตว่า บริบททางสังคมอาจมีผลต่อการเลือกใช้อุปลักษณะของนักการเมือง เนื่องจากในช่วงเวลานั้นมีการระบาดของโรคซาร์ส (SARS) และโรคไข้หวัดนกในประเทศไทย เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง อุปลักษณะการเมืองที่สอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่อง คือ อุปลักษณะการเมืองคือสงคราม ดังตัวอย่าง “พรรคความหวังใหม่จึงกลายเป็นเหมือนกองทัพที่มีผู้นำแต่ก็เหมือนไม่มีผู้นำ” จากตัวอย่างแสดง

ให้เห็นมโนทัศน์ทางการเมืองของคนไทยว่า สถาบันทางการเมืองเป็นกองทัพ โดยกองทัพหมายถึง พรรคการเมืองซึ่งเป็นสถาบันทางการเมือง และการนำคำว่า “กองทัพ” มาใช้ในบริบททางการเมือง เนื่องจากการถ้อยความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง

งานวิจัยในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มุ่งเน้นใช้กรอบความคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของ เลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) มาศึกษา แดงงานวิจัยของรัชนีญา กลิ่นน้ำหอม (๒๕๕๑) แตกต่างจากงานวิจัยเรื่องอื่นเนื่องจากได้ศึกษาหน้าที่อุปลักษณ์ตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ตามแนวคิดของชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2006) และยังนำเสนอแนวทางการศึกษาอุปลักษณ์เชิงวิพากษ์มาวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิดในแง่ที่อุปลักษณ์เป็นกลวิธีทางภาษาที่มีพลังในการแสดงมุมมองและความต้องการของนักการเมืองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองชนะการเลือกตั้งหรือประสบความสำเร็จในวงการ การเมืองแสดงให้เห็นว่ากลวิธีทางภาษาอย่างเช่นอุปลักษณ์สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองถือเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิดได้อย่างมีพลัง

๘. อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “เวลา”

อุปลักษณ์เกี่ยวกับเวลา หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับเวลาซึ่งปรากฏในภาษาในชีวิตประจำวัน พบเพียง ๑ เรื่องเท่านั้น คือ งานวิจัยของควาลไฮม์ (Kvalheim, 2000) ศึกษา “Conceptual Metaphors of Time in Thai and English” เก็บข้อมูลจากนวนิยายภาษาอังกฤษเรื่อง 3001 : A Space Odyssey ของ Arthur C. Clarke ส่วนข้อมูลภาษาไทยเป็นเรื่องแปลของลักษณะรงค์ ผลการศึกษาพบว่า อุปลักษณ์เวลาของคนไทยและคนอังกฤษมีความเหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้ มโนทัศน์ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เหมือนกัน ได้แก่ แกมโนทัศน์ [เวลาคือภาระที่บรรจุ] เช่น “ในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด” “...in my own time...” [เวลาคือทรัพยากรที่มีค่า] เช่น “เวลาที่เสียไป” “...takes weeks.” [เวลาคือผู้ครอบครอง] เช่น “บันทึกอมตะของยุคอวกาศ” “...the people of 2001...” ส่วนมโนทัศน์ที่ปรากฏเฉพาะภาษาอังกฤษพบจำนวน ๒ มโนทัศน์ ได้แก่ [เวลาคือเงินทอง] เช่น “...spend much time together...” และ [เวลาคือผู้สังเกตการณ์ที่เคลื่อนที่] เช่น “...transported across the centuries” จากงานวิจัยข้างต้นพบว่า ภาษาไทยไม่ปรากฏมโนทัศน์เวลาเป็นเงินทอง

ซึ่งเกิดจากการแปลภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทยคือ รูปศัพท์ที่แสดงมโนทัศน์เวลาเป็นเงินทองในคำว่า use และ spend เมื่อแปลเป็นภาษาไทยจะใช้คำว่า “ใช้” ดังตัวอย่าง “usetime to stay together” แปลเป็นไทยคือ “ใช้เวลาอยู่ด้วยกัน” จึงทำให้นิทัศน์เวลาเป็นเงินทองในภาษาอังกฤษ (TIME IS MONEY) กลายมาเป็น เวลาเป็นทรัพยากร (TIME IS RESOURCE) ในภาษาไทย จากมโนทัศน์เรื่องเวลาพบว่า เวลาเป็นภวณะบรรจุสิ่งของพบความถี่ในการใช้มากที่สุดภาษาไทย และเวลาเป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้พบมากในภาษาอังกฤษ แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมและประสบการณ์ที่ต่างกันจะมีอิทธิพลต่อมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาทำให้แตกต่างกันไปด้วย

๙. อุปลักษณะเกี่ยวกับ “นาฏศิลป์”

อุปลักษณะเกี่ยวกับนาฏศิลป์ หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์ ได้แก่ ท่ารำ และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับนาฏศิลป์ในละครไทย พบเพียง ๑ เรื่องเท่านั้น คือ งานวิจัยของชัชวดี ศรลัมพ์ (๒๕๕๐) เรื่อง “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในนาฏภาษา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่ใช้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์และศึกษาระบบความคิดในนาฏศิลป์ในละครไทย เก็บข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ และใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานเป็นกรอบในการวิจัย โดยให้นิยามความหมายของ “นาฏภาษา” หมายถึง ลักษณะของภาษาที่ใช้ในนาฏศิลป์ในละครไทย ประกอบด้วยชื่อท่ารำและวิธีปฏิบัติ ผลการศึกษาพบอุปลักษณะ ๔ ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต อุปลักษณะสิ่งไม่มีชีวิต อุปลักษณะธรรมชาติ และอุปลักษณะสิ่งเหนือธรรมชาติ เมื่อพิจารณาระบบมโนทัศน์พบ ๔ มโนทัศน์ ได้แก่ [นาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งมีชีวิต] [นาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งไม่มีชีวิต] [นาฏศิลป์ไทยเป็นธรรมชาติ] และ [นาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ] ตัวอย่างนาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ผู้รำเป็นมนุษย์ ผู้รำเป็นสัตว์ ผู้รำและอาการของผู้รำเป็นพืช และอวัยวะร่างกายของผู้รำเป็นอวัยวะร่างกายของผู้รำส่วนอื่น ตัวอย่างเช่น “ขัดแบ่งผัดหน้า” “ยุงพ้อนาง” “เครือวัลย์พันไม้” “จุมูกเท้า” ฯลฯ นำสังเกตว่า งานวิจัยลักษณะนี้ไม่ค่อยมีผู้ใดศึกษามากนัก ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยจำเป็นต้องมีความรู้หลาย ๆ ศาสตร์รวมกัน ผู้วิจัยมองว่าท่ารำที่นำมาศึกษาเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่เฉพาะเจาะจงคล้ายคลึงกับการตั้งชื่อ โดยการเปรียบเทียบกับอากัปกริยาของคน สัตว์ พืช ฯลฯ เพื่อนำมาใช้เป็นท่ารำ ผล

การศึกษาดังกล่าวจึงสะท้อนมโนทัศน์ของนาฏศิลป์ไทยที่มีระบบสัมพันธ์กับประสบการณ์ทางร่างกายมนุษย์

๑๐. อุปลักษณะเกี่ยวกับ “แหล่งธรรมชาติ” และ “ภัยพิบัติ”

อุปลักษณะเกี่ยวกับ “แหล่งธรรมชาติ” และ “ภัยพิบัติ” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ฯลฯ และงานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฯลฯ งานวิจัยกลุ่มนี้พบจำนวน ๓ เรื่อง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

งานวิจัยกลุ่มแรก คือ งานวิจัยอุปลักษณะแหล่งธรรมชาติพบเพียงเรื่องเดียว คือ งานวิจัยของรัตน จันทรเทว (๒๕๕๓) ศึกษา “อุปลักษณะเกี่ยวกับแหล่งน้ำของคนขอนแก่น” เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ๑๐๐ คน โดยกำหนดกรอบคำถามปลายเปิดว่า “ท่านคิดว่า ‘แหล่งน้ำ’ เป็น.....” งานวิจัยนี้นำแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ผลการศึกษาพบอุปลักษณะหลัก ๔ อุปลักษณะ ได้แก่ ๑) แหล่งน้ำเป็นสถานที่ มีอุปลักษณะย่อยเช่น แหล่งน้ำเป็นสวนสาธารณะ แหล่งน้ำเป็นสนามกีฬา ฯลฯ ๒) แหล่งน้ำเป็นคน มีอุปลักษณะย่อยเช่น แหล่งน้ำเป็นพ่อ/แม่ แหล่งน้ำเป็นคนเก็บขยะ ฯลฯ ๓) แหล่งน้ำเป็นสิ่งที่เปื้อนนามธรรม มีอุปลักษณะย่อยเช่น แหล่งน้ำเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แหล่งน้ำเป็นผี ฯลฯ และ ๔) แหล่งน้ำเป็นสิ่งของ มีอุปลักษณะย่อยเช่น แหล่งน้ำเป็นถังขยะ แหล่งน้ำเป็นนาฬิกา ฯลฯ อุปลักษณะแหล่งน้ำเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์พบมากที่สุดสะท้อนถึงความเชื่อของคนไทยที่มีต่อแหล่งน้ำว่ามีเทวดาคู่มครองและมีอำนาจให้คุณให้โทษต่อผู้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

งานวิจัยกลุ่มที่สอง คือ งานวิจัยอุปลักษณะภัยพิบัติ พบ ๒ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของสร้อยญา วรานฤชิต (๒๕๕๗) ศึกษา “การวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงวิพากษ์ในการรายงานสดข่าวอุทกภัยทางโทรทัศน์ไทย” และรัชนิยา กลิ่นน้ำหอม และพฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ (๒๕๖๐) ศึกษา “น้ำท่วมคือสงครามและประชาชนคือเหยื่อ : มโนทัศน์ที่สะท้อนจากพาดหัวข่าวในหนังสือพิมพ์ไทย” งานวิจัยทั้งสองเรื่องใช้แนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson 1980, 2003) ในการตีความอุปลักษณะ ต่างกันเพียงงานวิจัยของรัชนิยา กลิ่นน้ำหอม และพฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ (๒๕๖๐) ใช้แนวคิดของชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Chatteris-Black, 2005) และโกทลี (Goatly, 2007) มาอธิบายว่า

อุปลักษณ์ที่นำมาใช้นั้นแสดงให้เห็นความคิด ความเชื่อที่ส่งผลต่อมุมมองของคนไทยในฐานะผู้รับสื่ออย่างไร ส่วนงานวิจัยของสรัญญา วรานฤชิต (๒๕๕๗) ใช้แนวคิดกรอบมิติทั้งสามที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) มาวิเคราะห์อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในการใช้อุปลักษณ์ ผลการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของงานวิจัยทั้ง ๒ เรื่อง ที่พบเหมือนกันและเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏมากที่สุด คือ **[น้ำท่วมคือสงคราม]** เช่น **“ทัพน้ำดาหน้าจมหายแยกตลาดพร้าว”** นอกจากนี้งานวิจัยของรัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม และพฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ (๒๕๖๐) ยังพบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์อีก ๓ มโนทัศน์ ได้แก่ **[น้ำท่วมคือการกระทำของมนุษย์]** เช่น **“น้ำคร่าสองเด็กน้อยร้อยเอ็ด คน-หมาจมนับ”** ฯลฯ **[น้ำท่วมคือการสำแดงอำนาจ]** เช่น **นกเดนแผลงฤทธิ์** ถล่มหนักเหนือ-อีสานอ่วม” และ **[น้ำท่วมคือพิษของสิ่งอันตราย]** เช่น **“ภูน้ำปาดพบศพอีก ‘ได้’ อ่วมพิษหาย”** ฯลฯ มโนทัศน์ที่พบในงานวิจัยของรัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม และพฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ (๒๕๖๐) แสดงแนวคิดของสื่อหนังสือพิมพ์ ๒ ประการ ได้แก่ น้ำท่วมเหมือนสงครามซึ่งเป็นเรื่องเลวร้าย และธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ซึ่งต่างกับงานของสรัญญา วรานฤชิต ที่สะท้อนอุดมการณ์เรื่อง ความกลัวของมนุษย์ที่มีต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติและทุนนิยม นอกจากนี้หากพิจารณางานวิจัยของรัตนา จันทรเทวาร์ (๒๕๕๓) จะพบว่าแตกต่างจากงานวิจัยทั้งสองเรื่อง กล่าวคือ การเลือกใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับน้ำสามารถเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่น้ำปรากฏ หากน้ำปรากฏในบริบทที่ดีดังเช่นงานวิจัยของรัตนา จันทรเทวาร์ (๒๕๕๓) การเลือกใช้อุปลักษณ์มักเป็นอุปลักษณ์ที่มีความหมายที่ดี แต่หากน้ำปรากฏในสถานการณ์ภัยพิบัติการเลือกใช้อุปลักษณ์ก็มักเป็นอุปลักษณ์ที่มีความหมายไม่ดี และน่ากลัวได้

๑๑. อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “สี”

อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “สี” หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับคำเรียกสี เพื่อแสดงความรู้สึกงานวิจัยกลุ่มนี้พบ จำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของชัชวดี ศรีลัมพ์ (Saralamba, 2014) ศึกษา “Colors as Conceptual Metaphors of Emotions in English and Thai : A Cognitive Linguistics in Focus” และยิ่งยศ กันจินะ (๒๕๕๙) ศึกษา “อุปลักษณ์และนามนัยในการใช้คำเรียกสี เพื่อแสดงความรู้สึกในภาษาไทย” งานวิจัยของ ชัชวดี ศรีลัมพ์ พบว่าในภาษาอังกฤษมีคำเรียกสีเพื่อแสดงความรู้สึก

๖ สี ได้แก่ สีแดงแสดงความโกรธ สีน้ำเงินและสีน้ำตาลแสดงความเศร้า สีเขียวแสดงความอิจฉา สีชมพูแสดงความสุข และสีขาวแสดงความกลัว ส่วนในภาษาไทยนั้นพบคำเรียกสีเพื่อแสดงความรู้สึก ๕ สี ได้แก่ สีแดงแสดงความโกรธและความเศร้า สีชมพูแสดงความรักและความสุข สีเขียวแสดงความโกรธ สีดำแสดงความเศร้า และสีขาวแสดงความกลัว ในขณะเดียวกัน ยิ่งยศ กันจិនะ (๒๕๕๙) ยังพบว่าสีแดงยังใช้แสดงความรัก ความสุข และสามารถใช้แสดงความรู้สึกสองประเภทที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันอย่าง ความรู้สึกรักกับโกรธ ความรู้สึกรักกับเศร้า และความรู้สึกโกรธกับกลัว นอกจากนี้ยังพบ การปรากฏร่วมกันมากกว่า ๑ สี เช่น สีแดงปรากฏร่วมกับสีม่วงแสดงความรู้สึกโกรธ สีเขียวปรากฏร่วมกับสีแดงแสดงความรู้สึกเศร้า สีดำปรากฏร่วมกับสีแดงแสดงความรู้สึกโกรธและเศร้า ฯลฯ นอกจากนี้งานวิจัยของยิ่งยศ กันจិនะ (๒๕๕๙) ยังได้ใช้แนวคิดเรื่อง นามนัยมาพิจารณาถึงบางสีที่สามารถมองเห็นบนอวัยวะร่างกายได้จริง เช่น เราสามารถมองเห็นใบหน้าเปลี่ยนจากสีแดงเป็นสีขาวด้วยความกลัวหรือเปลี่ยนเป็นสีชมพูด้วยความอายได้ กระบวนการดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นแล้วแสดงออกผ่าน อวัยวะร่างกาย และเราสามารถรับรู้ได้โดยตรง ไม่ได้เกิดจากการเปรียบเทียบข้ามวง ความหมาย แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในภาพรวมพบว่าเป็นไปในทาง เดียวกันดังที่ ชัชวดี ศรลัมภ์ (Saralamba, 2014) ได้เสนอไว้ว่าแนวคิดอุปลักษณ์เชิง มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับสีและอารมณ์ คือ มโนทัศน์ [อารมณ์คือของเหลวในภาชนะ] อารมณ์เปรียบเสมือนของเหลวหรือสีที่บรรจุอยู่ในภาชนะ สามารถเปลี่ยนแปลงระดับได้

๑๒. อุปลักษณ์ไม่ระบุชื่อเฉพาะ

อุปลักษณ์ไม่ระบุชื่อเฉพาะ หมายถึง งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์ที่ยึดตาม แหล่งข้อมูลที่จะศึกษาเป็นสำคัญ งานวิจัยกลุ่มนี้พบจำนวน ๑๙ เรื่อง จำแนกออกเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ ๑) งานวรรณกรรม ๒) สื่อมวลชน ๓) หนังสือหรือตำรา ๔) ฐานข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ (คลังข้อมูล) ๕) แบบสอบถาม และ ๖) หลายแหล่งข้อมูลรวมกัน ดังนี้

งานวิจัยกลุ่มแรก คือ งานวิจัยที่ศึกษาในงานวรรณกรรม พบจำนวน ๖ เรื่อง ได้แก่ จอนนาวอน (๒๕๕๖) ศึกษา “การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์ในวรรณกรรมแปล ภาษาไทยกับต้นฉบับภาษาเกาหลี” ฐฐา จิรอนันตกุล (๒๕๕๖) ศึกษา “ศึกษาค่านิยม ไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อสารเชิงอุปลักษณ์ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณคดีในวรรณคดี ไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร” อิสระ ทุศรี

(๒๕๕๗) ศึกษาเรื่อง “‘เบี้ย’ บนกระดานการเมือง : อุปลักษณ์และการผสมผสานในทัศนในกวีนิพนธ์” ภควัฒน์ บุญญฤทธิ์ และรุจิระ วจนประภาณต์ (๒๕๕๘) ศึกษา “การวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ (Metaphor Analysis) ของคำนิยามไทยซึ่งแฝงอยู่ในงานวรรณกรรมของสุนทรภู่ ที่คัดสรรโดยราชบัณฑิตยสถาน” ฟาริส โยธาสมุทร (๒๕๕๙) ศึกษา “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในสุภาษิตสอนหญิงคำกลอน” และพระบวร ปวรธมฺโม (มุลาอาษา) (๒๕๖๐) ศึกษา “ศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในคัมภีร์มิลินทปัญหาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน” งานวิจัยทั้งหมดนี้ส่วนใหญ่แนะนำแนวทางการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ยกเว้นงานของอิสระ ชูศรี (๒๕๕๗) ซึ่งจะขอกกล่าวในลำดับถัดไป การศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นไปในทำนองเดียวกันและสรุปว่า การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์สามารถสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนในสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า การนำกรอบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มาใช้ศึกษา ส่วนใหญ่แสดงการวิเคราะห์ที่ไม่แตกต่างกับการศึกษาทางวรรณคดี เช่นอุปลักษณ์ที่ปรากฏในวรรคทอง [อารมณ์คือรสชาติอาหาร] โดยพิจารณาจากข้อความที่ว่า “รสใดไม่เหมือนรสรัก หวานนักหวานใดจะเปรียบ แต่มิได้เขยชมสมใจ ชมใดไม่เทียบเปรียบปานได้” หากวิเคราะห์ตามกรอบการวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จะต้องแสดงให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทางอย่างไร และมีคุณสมบัติทางความหมายระหว่างสิ่งสองสิ่งคือ แบบเปรียบเทียบและสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบกันบ้าง ซึ่งงานวิจัยในลักษณะนี้ไม่ได้กล่าวไว้ ส่วนการศึกษาของ พระบวร ปวรธมฺโม (มุลาอาษา) (๒๕๖๐) ผู้วิจัยมองว่าเป็นการพรรณนาวิเคราะห์ทั่วไป ไม่ได้แสดงการวิเคราะห์ตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน กล่าวคือ เนื้อหาเป็นการจำแนกอุปลักษณ์ตามวงความหมายเท่านั้น

งานวิจัยของอิสระ ชูศรี (๒๕๕๗) มีลักษณะที่ต่างจากงานวิจัยเรื่องอื่น เนื่องจากนำแนวคิดอุปลักษณ์ตามทฤษฎีการผสมผสานในทัศน (Conceptual Blending) ที่เสนอโดยไฟงอนนีเยและเทอร์เนอร์ (Fauconnier and Turner, 2002) เป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจากแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) อิสระ ชูศรี (๒๕๕๗) ได้ยกตัวอย่างการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ว่า “If Clinton were Titanic, the iceberg would sink.” (ถ้าคลินตันเป็นไททานิก ภูเขาน้ำแข็งคงเป็นฝ่ายจม) กล่าวคือข้อความดังกล่าวเปรียบเทียบ “คลินตันมีความทนทานต่อภัยคุกคามทางการเมืองยิ่งกว่า

ที่เรือไททานิกจะสามารถทนต่อการชนภูเขาน้ำแข็งได้เสียอีก” (อิสระ ชูศรี, ๒๕๕๗ : ๒๐) ผู้วิจัยพิจารณาว่าหากใช้แนวคิดวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน เราไม่อาจพิจารณาให้ไททานิกเป็นวงความหมายต้นทางและคลินตันเป็นวงความหมายปลายทางได้ เนื่องจากในบริบทนี้ต้องการเปรียบเทียบคลินตันว่าหนักกว่าไททานิก ดังนั้น การใช้แนวทางการศึกษาอุปลักษณ์ตามการนำเสนอของโพกนิเย่และเทอร์เนอร์น่าจะเป็นอีกตัวเลือกหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์และนักวรรณคดีไทยควรนำไปประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์ความหมายเชิงเปรียบเทียบในวรรณคดีและวรรณกรรม เพราะกวี หรือผู้ประพันธ์ในบางบริบทไม่ได้เปรียบเทียบตรงไปตรงมาแต่อาจจะผสมมโนทัศน์หลาย ๆ มโนทัศน์ซึ่งมีความซับซ้อนมากกว่าภาษาที่ใช้ในการสนทนาในชีวิตประจำวัน

งานวิจัยกลุ่มที่สอง คือ งานวิจัยที่ศึกษาในสื่อมวลชน พบจำนวน ๖ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของดิเล็ค ศิริวารินทร์ (๒๕๕๐) ศึกษา “อุปลักษณ์ในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ไทย” เปรมกมล สถิตเดชกฤษ (๒๕๕๑) ศึกษา “การศึกษาระบบการทางความหมายของอุปลักษณ์จากอินเทอร์เน็ตในภาษาไทย” ชูจิน หนง (๒๕๕๓) ศึกษา “การเปรียบเทียบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในข่าวเศรษฐกิจภาษาไทยและภาษาจีน” ณรวิทย์ มีดี (๒๕๕๔) ศึกษา “การศึกษาอุปลักษณ์ในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๙” หวง จิยุน (๒๕๕๔) ศึกษา “การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณ์ในข่าวกีฬาหนังสือพิมพ์ภาษาไทยและหนังสือพิมพ์ภาษาจีน” และสุทธาทิพย์ อร่ามศักดิ์ (๒๕๖๐) ศึกษา “อุปลักษณ์ในข่าวความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้” งานวิจัยทั้งหมดนี้ต่างก็ใช้แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) เพียงต่างกันที่แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษา กล่าวคืองานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาจากหนังสือพิมพ์ไทย ยกเว้นงานวิจัยของชูจิน หนง (๒๕๕๓) และหวง จิยุน (๒๕๕๔) ที่ศึกษาจากหนังสือพิมพ์ไทยและหนังสือพิมพ์จีน ส่วนการศึกษาของเปรมกมล สถิตเดชกฤษ (๒๕๕๑) เก็บข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ภาพรวมของการศึกษาพบว่า อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์สามารถสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของผู้ใช้ในภาษาในสังคมตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสันได้

งานวิจัยกลุ่มที่สาม คือ งานวิจัยที่ศึกษาในหนังสือหรือตำรา พบจำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของวิลาวรรณ วิษณุเวดิน (๒๕๕๐) ศึกษา “อุปลักษณ์ในหนังสือเรียน

วิทยาศาสตร์ไทย” และจันทิมา สว่างลาม (๒๕๕๙) ศึกษา “อุปลักษณ์และหน้าที่ของอุปลักษณ์ในหนังสือชุดคำพอสอน” งานวิจัยทั้งสองเรื่องเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ นอกจากจะพิจารณาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แล้ว ยังศึกษาหน้าที่อุปลักษณ์ด้วย วิลาวัณย์ วิษณุเวดิน วิเคราะห์หน้าที่อุปลักษณ์ตามแนวคิดของโกทลี และยังนำแนวคิดชาติ พันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสารของไฮมส์มาเป็นกรอบการวิเคราะห์ ส่วนจันทิมา สว่างลาม (๒๕๕๕) วิเคราะห์หน้าที่อุปลักษณ์ตามแนวคิดของชาร์เตอร์ริส-แบล็ค นำสังเกตว่ากลุ่มข้อมูลของงานวิจัยของจันทิมา ส่วนใหญ่จะมีถ้อยคำอุปลักษณ์ซ้อนกัน คล้ายกับการศึกษาของอิสระ ชูศรี (๒๕๕๗) ที่ให้ตัวอย่างว่า “ถ้าคลินตันเป็นไททานิก ภูเขาน้ำแข็งคงเป็นฝ่ายจม” ดังตัวอย่าง “หนังสือเป็นการสะสมความรู้ และทุกสิ่งทุกอย่าง... หนังสือจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นคล้าย ๆ ธนาคร ความรู้และเป็นอมสิน เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ก้าวหน้าได้โดยแท้...” ผู้วิจัยมองว่าหากนำแนวคิดอุปลักษณ์ตามทฤษฎีการผสมมโนทัศน์ (Conceptual Blending) ของไฟกนนิเยและเทอร์เนอร์ (Fauconnier and Turner, 2002) มาเป็นแนวทางการศึกษา น่าจะทำให้เห็นการเชื่อมโยงและการผสมมโนทัศน์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

งานวิจัยกลุ่มที่สี่ คือ งานวิจัยที่ศึกษาจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (คลังข้อมูล) พบเพียง ๑ เรื่อง คือ งานวิจัยของปาลิดา ผลประดับเพชร (๒๕๕๙) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณ์เชิงรูปธรรม (Ontological Metaphor) ในภาษาไทย” โดยเก็บข้อมูลจากคลังข้อมูล “Thai Concordance” มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยที่นำวัตถุมานำเปรียบเทียบ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้ภาษานำอุปลักษณ์เชิงรูปธรรมซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางมาเปรียบเทียบกับถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เป็นนามธรรมหรือวงความหมายปลายทางที่หลากหลาย ได้แก่ อุปลักษณ์วัตถุสิ่งของ อุปลักษณ์ตึก อุปลักษณ์เชือก อุปลักษณ์สะพาน และอุปลักษณ์น้ำ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ตัวอย่างอุปลักษณ์วัตถุสิ่งของ เช่น [การะคือสิ่งของ] ในประโยคที่ว่า “เลิศรัตน์” คำขึ้นภาษาน้ำมัน โยน การให้ประชาชน” งานวิจัยเรื่องนี้ แตกต่างจากงานอื่นตรงที่ศึกษาข้อมูลทั้งหมดและวิเคราะห์ว่าในภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันมีลักษณะการใช้ภาษาที่เป็นรูปธรรมอย่างไร และพบว่าผู้ใช้ภาษาจะใช้อุปลักษณ์เชิงวัตถุติดต่อเมื่อผู้ใช้ภาษาต้องการอธิบายภาษาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น อธิปไตย อำนาจ ความรู้ เวลา ตำแหน่ง จิตใจ ฯลฯ

งานวิจัยกลุ่มที่ห้า คือ งานวิจัยที่ศึกษาจากแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมทางภาษา พบเพียง ๑ เรื่อง คือ งานวิจัยของ วิชาติ บุรณะประเสริฐสุข (๒๕๔๕) ศึกษา “ลักษณะภาษาสแลงของผู้ต้องขังและความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพและสติปัญญาของผู้ต้องขัง กับพฤติกรรมทางภาษา : ศึกษากรณีเรือนจำกลางคลองเปรม” ผลการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์พบว่า ผู้ต้องขังแสดงมโนทัศน์ที่โดดเด่น ๙ มโนทัศน์ ดังตัวอย่าง มโนทัศน์ [การทำให้ผิดกฎคือการเล่นเกม] วิชาติ บุรณะประเสริฐสุข พิจารณาว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดมโนทัศน์ดังกล่าวเนื่องจากผู้ต้องขังถูกตรวจตราเฝ้าดูอยู่ตลอดเวลา การทำให้ผิดกฎต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าตื่นเต้นและท้าทาย เปรียบได้กับการเล่นเกมซึ่งสะท้อนให้เห็นได้อย่างเด่นชัดจากภาษาที่ผู้ต้องขังใช้ เช่น เกมหญิง หมายถึง คดีข่มขืน ฯลฯ

กลุ่มสุดท้าย คือ งานวิจัยที่ศึกษาจากหลายแหล่งข้อมูลรวมกัน พบจำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของ ปันนดา เลอเลิศยุติธรรม (๒๕๕๗) ศึกษา “อุปลักษณะในทำเนียบภาษากฎหมาย ภาษาวิชาการ ภาษาการเมือง และภาษาสื่อของไทย” ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร (๒๕๖๐) ศึกษา “บุคลาธิษฐาน : อุปลักษณะในมุมมองทางภาษาศาสตร์ปริชาน” และวรวรรณา เพ็ชรกิจ และสุธาสินี ปิยพสุนทรา (๒๕๖๐) ศึกษา “พระทรงเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์ : การศึกษามโนอุปลักษณะและมุมมองของพสกนิกรไทยที่มีต่อในหลวงรัชกาลที่ ๙”

งานวิจัยทั้ง ๓ เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ งานวิจัยของปันนดา เลอเลิศยุติธรรม (๒๕๕๗) นำเสนออุปลักษณะที่ปรากฏในทำเนียบภาษาโดยแยกการวิเคราะห์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ การวิเคราะห์ตามแนวอุปลักษณะแนวเดิม เช่น “แก๊งพี่น้องชาวพม่าบังอาจล้วงคองเห่า” “การตราน้ำของสังคิมที่ว่าเป็นนางวันทองสองใจ” “บัดนี้ ส.ส.ประชาธิปไตยเป็นหนอนบ่อนไส้เข้ามาเกลี้ยกล่อม ส.ส. ให้ย้ายไปอยู่ไทยรักไทย” ส่วนการวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน ตัวอย่างอุปลักษณะที่ปรากฏในสื่อ เช่น “ปู” ขอความเป็นธรรม ถูกถล่ม “ไปโชว์แฟร์ชั่นมากกว่าโชว์วิชชั่น” ตัวอย่างดังกล่าวเป็นอุปลักษณะสงครามและการต่อสู้ อย่างไรก็ตามงานวิจัยเรื่องนี้ ไม่ได้เน้นเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ เพียงแต่เสนอถ้อยคำอุปลักษณะที่ปรากฏในทำเนียบภาษาของไทยเท่านั้นเมื่อพิจารณาความถี่การปรากฏพบว่าอุปลักษณะทั้งแนวเดิมและอุปลักษณะตามแนวภาษาศาสตร์ปรากฏในภาษาการเมืองมากที่สุด เนื่องจากอุปลักษณะทำหน้าที่ให้คล้ายตาม ปิดบัง

อำพราง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะต่างกับภาษากฎหมายที่ต้องการความชัดเจน เทียงตรง และไม่อ้อมค้อม งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้เห็นว่าอุปลักษณะนอกจากจะสะท้อนความคิดของคนในสังคมแล้วยังมีหน้าที่อื่น ๆ ตามทำเนียบภาษาอีกด้วย ส่วนงานวิจัยของปาลิตา ผลประดับเพชร มุ่งศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่เป็นบุคลาธิษฐานซึ่งตามมุมมองของภาษาศาสตร์ปริธานมองว่าถ้อยคำอุปลักษณะดังกล่าวเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ส่วนงานวิจัยของวรวรรณา เพ็ชรกิจ และสุธาสินี ปิยพสุนทรา (๒๕๖๐) เป็นการนำเสนอ มุมมองของพสกนิกรที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเพื่อเทิดพระเกียรติโดยนำเสนอข้อมูลด้านภาษาที่เป็นอุปลักษณะ งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาที่น่าสนใจและนำเสนอข้อมูลความจงรักภักดีของพสกนิกรผ่านถ้อยคำอุปลักษณะที่เป็นอุปลักษณะ ผลการศึกษาพบ ๙ มโนทัศน์ ได้แก่ [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นเทพ] [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นพ่อ] [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นสิ่งที่ให้ร่มเงา] [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นฝน] [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นสิ่งที่ให้แสงสว่าง] [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นครู] [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นพลัง] [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นเสาหลัก] และ [ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงเป็นช่าง] ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เหล่านี้ทำให้เข้าใจความหมายของวลีที่ว่า “พระองค์ทรงเป็นยิ่งกว่ากษัตริย์” ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

โดยสรุป การจำแนกประเภทงานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยจำแนกออกเป็น ๑๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “มนุษย์” และ “ส่วนของร่างกาย” ๒) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “การเสพสังวาส” ๓) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ชีวิต” “ความตาย” และ “ศาสนา” ๔) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “อารมณ์” และ “ความรู้สึก” ๕) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “สงคราม” และ “การต่อสู้” ๖) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “อาหาร” “สุขภาพ” และ “การเจ็บป่วย” ๗) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “การเมือง” ๘) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “เวลา” ๙) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “นาฏศิลป์” ๑๐) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “แหล่งธรรมชาติ” และ “ภัยพิบัติ” ๑๑) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “สี” ๑๒) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ไม่ระบุชี้เฉพาะ

งานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยเริ่มศึกษาคั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมาหรือประมาณราว ๒ ทศวรรษงานวิจัยส่วนใหญ่ใช้กรอบแนวคิดอุปลักษณะเชิง

มโนทัศน์ของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980, 2003) ที่ปรากฏในหนังสือ “Metaphors We Live By” นอกจากนี้ยังนำแนวคิดของโคเวกเซส (Kövecses, 2002) ที่ปรากฏในหนังสือ “Metaphor : A Practical Introduction” มาศึกษา และยังขยายขอบเขตการศึกษาโดยนำแนวคิดทางด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์มาศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์อีกด้วย ได้แก่ กรอบแนวคิดหน้าที่อุปลักษณ์ของโกทลี (Goatly, 1988) และชาร์เตอร์ริส-แบล็ค (Charteris-Black, 2006) ทำให้เห็นหน้าที่ของอุปลักษณ์ในฐานะที่เป็นระบบความคิดทางสังคม อีกทั้งการศึกษาอุปลักษณ์ในภาษาไทยยังนิยมศึกษาจากแหล่งข้อมูลประเภทงานเขียน วรรณคดีและวรรณกรรมจำนวนมาก การนำกรอบความคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มาวิเคราะห์ข้อมูลที่ปรากฏในวรรณคดีและวรรณกรรมเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอ จึงมีนักวิจัยได้นำแนวคิดอุปลักษณ์ตามทฤษฎีการผสมมโนทัศน์ (Conceptual Blending) ของโฟกอนิเยและเทอร์เนอร์ (Fauconnier and Turner, 2002) มาใช้เป็นแนวทางการวิจัย แต่ในภาษาไทยพบว่ามีงานวิจัยที่นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้น้อยมาก ส่วนแนวคิดอื่น ๆ ที่นำมาเสริมแนวคิดหลักมีหลากหลาย ส่วนใหญ่จะเป็นนักภาษาศาสตร์ปริชานและนักวัจนปฏิบัติศาสตร์ เช่น รอช (Rosch, 1973) ไนด้า (Nida, 1975) ไกรซ์ (Grice, 1975) ชิฟฟริน (Schiffrin, 1995) อุนเกอร์และชมิท (Ungerer and Schmid, 1996) ลูซี่ (Lucy, 1999) จอห์นสโตน (Johnstone, 2002) ครูซ (Cruse, 2004) ฯลฯ

บทส่งท้าย

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยนิยมนำถ้อยคำอุปลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมมาศึกษา เช่น “ความโกรธ” “ความรัก” “ความทุกข์” “ความตาย” “ชีวิต” “ศาสนา” “ความจน” ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยหลายเรื่องที่น่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น ผู้ชาย ผู้หญิง ส่วนของร่างกาย ฯลฯ มาศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ซึ่งดูเหมือนว่าจะขัดแย้งกับทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน แต่อย่างไรก็ตามควรพิจารณาเพชรกิตและสุธาสิณี ปิยพสุนทรา (๒๕๖๐) ได้กล่าวไว้ว่า การนำถ้อยคำอุปลักษณ์ที่มีลักษณะนามธรรมเช่น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชซึ่งเป็นบุคคล

มาศึกษาตามกรอบแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ถือว่าไม่ขัดแย้งกับทฤษฎี โดยให้เหตุผลไว้อย่างน่าสนใจว่า

“...อุปลักษณ์ที่พบจำนวนหนึ่งอาจกล่าวโดยประชาชนจำนวนมากที่ไม่เคยพบพระองค์มาก่อน แต่มีภาพที่ตีงามของพระองค์ในจิตใจของพวกเขาอยู่ เพราะพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือดูแลประชาชนนั้นมีมากมาย และเป็นประสบการณ์ตรงที่พลกนิกรทุกหมู่เหล่าได้รับทั้งทางกายและทางใจ และประสบการณ์ที่พลกนิกรได้รับก็สอดคล้องกับอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์ที่พบในงานวิจัยนี้ และสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีมโนอุปลักษณ์ที่กล่าวว่ามโนอุปลักษณ์จะสัมพันธ์กับประสบการณ์ทางกายและทางวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษา (Lakoff and Johnson, 1980)”

(วรวรรณา เพ็ชรกิจและสุธาสินี ปิยพสุนทรา, ๒๕๖๐ : ๒๙)

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ งานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยมีลักษณะที่ขยายขอบเขตการศึกษามากกว่าแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในหนังสือ “Metaphors We Live By” เช่น ในภาษาไทยมีการนำภาษาที่เป็นภาษาเขียนมาศึกษาจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาที่มีลักษณะเป็นสำนวน สุภาษิต คำพังเพย คำประสม หรืองานวิจัยที่ใช้ภาษาร้อยกรองในกลุ่มวรรณคดีต่าง ๆ ฯลฯ ผู้วิจัยมองว่าถ้อยคำอุปลักษณ์ที่นำมาศึกษาอาจจะเป็นความเปรียบประเภทหนึ่ง ซึ่งต้องอิงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งความเปรียบบางประเภทอาจจะเป็นลักษณะเฉพาะของกวี ซึ่งตามแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสันไม่ได้กล่าวไว้เช่นนั้น และเมื่อพิจารณาสถานภาพงานวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยยิ่งทำให้เห็นว่าการวิจัยในลักษณะนี้เพิ่มมากขึ้น อนึ่ง ผู้วิจัยมิได้อ้างว่าการศึกษาเหล่านี้ทำไม่ได้หรือไม่เหมาะสม เพียงแต่อาจจะต้องอธิบายหรืออาจกล่าวว่าเป็นการประยุกต์กรอบแนวคิดมาใช้ในการป้องกันความสับสนและเข้าใจผิด นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยมีการเปรียบเทียบกับภาษาอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเกาหลี ภาษาญี่ปุ่น ภาษาจีน และภาษาเวียดนาม โดยเฉพาะภาษาจีนพบว่ามีปริมาณมากที่สุด ส่วนหนึ่งเกิดจาก

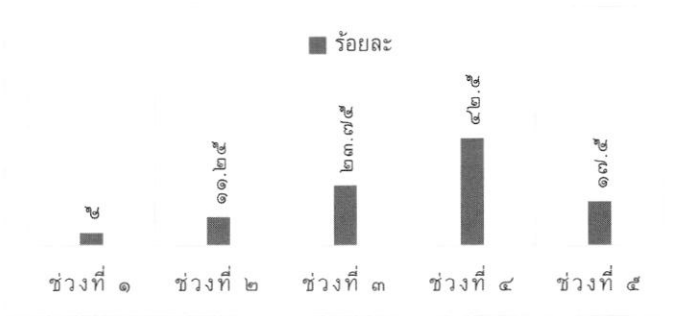
นักศึกษาชาวจีนมาศึกษาภาษาไทยจำนวนมากขึ้น ดังนั้น จึงมีงานวิจัยข้ามภาษาและข้ามวัฒนธรรมจำนวนเพิ่มขึ้น

แนวโน้มการวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยพบว่า มีแนวโน้มที่จะศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เพิ่มขึ้นอย่างเป็นลำดับ ผู้วิจัยนำเสนอโดยปรับปี ค.ศ. ที่ตีพิมพ์ให้เป็นปี พ.ศ. เพื่อให้เข้าใจง่ายและเป็นระบบเดียว สรุปได้ดังตารางที่ ๒ และแผนภูมิที่ ๑

ตารางที่ ๒ แสดงช่วงความถึงงานวิจัยในรอบ ๕ ปี

	ช่วงปี พุทธศักราช	จำนวน	ร้อยละ
๑.	พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๓ (๕ ปี)	๔	๕.๐๐
๒.	พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘ (๕ ปี)	๙	๑๑.๒๕
๓.	พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๓ (๕ ปี)	๑๙	๒๓.๗๕
๔.	พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๘ (๕ ปี)	๓๔	๔๒.๕๐
๕.	พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑ (๒ ปี / ๖ เดือน)*	๑๔	๑๗.๕๐
	รวม	๘๐	๑๐๐

หมายเหตุ : เครื่องหมาย * (สิ้นสุดเดือนมิถุนายน ๒๕๖๑ ปีสิ้นสุดการเก็บข้อมูล)

แผนภูมิที่ ๑ แสดงช่วงความถึงงานวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในรอบ ๒๒ ปี

จากตารางที่ ๒ และแผนภูมิที่ ๑ แสดงความถี่งานวิจัยอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในรอบ ๒๒ ปี พบว่างานวิจัยอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ ช่วงที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๓) คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๐ ช่วงที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘) คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๒๕ ช่วงที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๓) คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๗๕ ช่วงที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๘) คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๕๐ และช่วงที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑) คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕๐ (ช่วงที่ ๕ เก็บข้อมูลเพียง ๒ ปี ๖ เดือนเท่านั้น) จากค่าร้อยละแสดงให้เห็นว่างานวิจัยอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน

ลักษณะงานวิจัยในรอบ ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา นำสังเกตว่างานวิจัยอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทยมักจะศึกษาเรื่องที่ใกล้เคียงกันและทำเรื่องซ้ำกันโดยการเปลี่ยนเฉพาะกลุ่มข้อมูล เช่น ศึกษาจากคลังข้อมูล ศึกษาจากวรรณกรรม ศึกษาจากวรรณคดี ศึกษาจากหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ผลการศึกษาส่วนใหญ่จึงออกมาในลักษณะเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า หากเป็นไปได้ควรจะศึกษางานที่ยังไม่มีใครได้ศึกษามาก่อน หรือศึกษาในประเด็นที่ยังคงถกเถียงกันในวงวิชาการเพื่อจะได้เพิ่มองค์ความรู้ใหม่ทางด้านอุปลักษณะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยในอนาคตจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทยมาตรฐานพบว่า ในภาษาไทยยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ที่น่าสนใจหลายประเภทที่ยังไม่มีใครได้ศึกษา ได้แก่ ๑) งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ๒) งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในกลุ่มชาติพันธุ์ไททั้งในและนอกประเทศไทย ๓) งานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎี โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยในกลุ่มอรรถศาสตร์และวากยสัมพันธ์มักนำแนวคิดอุปลักษณะมาพิจารณาเกี่ยวกับการขยายความหมายและการมีหลายความหมายในภาษา ทั้งการศึกษาแบบเฉพาะสมัยและข้ามสมัย หากสำรวจงานวิจัยเหล่านี้ไว้ น่าจะทำให้เห็นภาพรวมของการศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะช่วยขับเคลื่อนให้ม้งานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งทำให้นักวิจัยรุ่นใหม่หรือผู้ที่สนใจเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เกิดแรงบันดาลใจและเห็นแง่มุมการศึกษาที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรกนก รัมมะอรรถ. “การเปรียบเทียบอุปลักษณะความรักในเพลงไทยลูกทุ่งกับเพลงไทยสากล.” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๖.
- การุญญ์ พนมสุข. “การวิเคราะห์เปรียบเทียบอุปลักษณะในบทละครของวรรณกรรมไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.
- คยอง อิน ปาร์ค. “มนต์เสน่ห์ของคำว่า ใจ ในภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาเกาหลี.” ศิลปศาสตร์. ๑๕, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๑๙๙-๒๑๒.
- จรรยา ดุลยะลา. “ความหมายเชิงเปรียบเทียบของคำเรียกอวัยวะร่างกายในถ้อยคำอุปลักษณะภาษาจีนและภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาและวรรณกรรมไทย-จีน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕.
- จอน, นาวอน. “การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณะในวรรณกรรมแปลภาษาไทยกับต้นฉบับภาษาเกาหลี.” อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ๓๕, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๑๘๒-๒๐๗.
- จันทิมา สว่างลาภ. “อุปลักษณะและหน้าที่ของอุปลักษณะในหนังสือชุดคำพอสอน.” วิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ๕, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๘๔-๙๒.
- จิง ลู. “กลวิธีการตั้งชื่ออาหารและอุปลักษณะในภาษาไทยและภาษาจีน.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.
- จิตติมา จารยะพันธุ์. “อุปลักษณะสงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ชนิกานต์ วงศ์ปิยะ. “การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์เกี่ยวกับคนที่พบในจำนวนฝรั่งและจำนวนไทย.” วารสารมนุษยศาสตร์. ๒๐, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕) : ๑๓๓-๑๕๒.

ชัชวดี ศรีลัมพ์. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในนาฏยภาษา.” กรุงเทพฯ : งบประมาณแผ่นดินของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๙-๒๕๕๐ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

โชคชัย ห่วงถนอม. “การวิเคราะห์อุปลักษณะการต่อสู้และการแข่งขันในข่าวธุรกิจตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์พุทธิปัญญา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

ชูเจน หนง. “การเปรียบเทียบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในข่าวเศรษฐกิจภาษาไทยและภาษาจีน.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.

ณฐา จิรอนันตกุล. “ศึกษาค่านิยมไทยผ่านการวิเคราะห์เนื้อสารเชิงอุปลักษณะ (Metaphor) ในหนังสือ “วรรณทองในวรรณคดีไทย” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรณีศึกษา วรรณคดีประเภทบทละคร.” สารนิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารประยุกต์ คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖.

ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์ศกเศร้าในภาษาไทย.” ในเอกสารการประชุมสัมมนาเครือข่ายนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ครั้งที่ ๑๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๔. หน้า ๒๓๗-๒๔๗. สงขลา : คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๕.

ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์. “อุปลักษณะเกี่ยวกับอารมณ์เบื่อในภาษาไทย.” ในเอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ ๒๔ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๗. หน้า ๕๕๒-๕๕๙. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๗.

ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, อัญชลี วงศ์วัฒนา และพัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์. “อุปลักษณะเกี่ยวกับอารมณ์กลัว ในรวมเรื่องสั้นและรายการโทรทัศน์ภาษาไทย.” **อารยธรรมศึกษาเชิง-สาละวิน** ๘, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๘๕-๑๐๗.

ณราวิทย์ มีดี. “การศึกษาอุปลักษณะในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พ.ศ.๒๕๔๙”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์ : แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ดลนา โง่นใจรักษ์. “การศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณะเรื่องเพศในห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.

ดีเลิศ ศิริวารินทร์. “อุปลักษณะในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

ธนพล เอกพจน์. (๒๕๕๘). “อุปลักษณะความทุกข์ในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธนพล เอกพจน์. “ความจน คือ โรค” : อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาบนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม” **วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง** ๖, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๙๓-๑๐๙.

นครินทร์ นาคนาวา. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์อวัยวะร่างกายจากรูปภาพแสดงอารมณ์ในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘.

นพรัตน์ น้อยเจริญ และสิริวรรณ นันทจันทุล. “‘แม่คือนักบริหาร’ ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนจากผู้ให้ภาษาในนิตยสารเกี่ยวกับแม่และเด็ก.” **มหาวิทยาลัยศิลปากร** ๓๘, ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑) : ๖๕-๘๕.

นรินทร์ บัวนาค. “มโนอุปลักษณะกีฬาฟุตบอลในหนังสือพิมพ์ไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘.

นันทนา วงษ์ไชย. “อุปลักษณะประสาทสัมผัสในภาษาไทย : การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

นันทนา วงษ์ไทย. “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย.” **วารสาร ภาษาและวัฒนธรรม** ๓๑, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔) : ๔๓-๖๔.

น้ำเพชร จินเลศ และสุภาพร พลายเล็ก. “การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ ผู้หญิงในวรรณกรรมนิราศ.” กรุงเทพฯ : ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากโครงการ ส่งเสริมการวิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

นิภาดา โพธิ์เรือง. “การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์นางร้ายในนิยายพาฝัน.” วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๙.

บุญยเสนอ ตริวิเศษ. “มโนอุปลักษณ์การเมืองในบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า.” **รมยสาร** ๑๕, ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐) : ๗๓-๙๒.

เบญญาทิพย์ ศุภะกะสิน. “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์คำเกี่ยวกับอวัยวะในภาษาจีนกับ ภาษาไทย.” **วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม** ๗, ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๑๘๔-๒๑๑.

ปณันดา เลอเลิศยุติธรรม. “อุปลักษณ์ในทำเนียบภาษากฎหมาย ภาษาวิชาการ ภาษา การเมืองและภาษาสื่อของไทย.” **มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์** ๓๖, ๒ (กรกฎาคม -ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๗๓-๘๔.

ปาลิดา ผลประดับเพชร. “อุปลักษณ์เชิงรูปธรรม (Ontological Metaphor) ในภาษาไทย.” **รมยสาร** ๑๔, ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๖๕-๗๓.

ปาลิดา ผลประดับเพชร. “บุคลาธิษฐาน : อุปลักษณ์ในมุมมองทางภาษาศาสตร์ ปรัชญา.” **รมยสาร** ๑๕, ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐) : ๒๑-๓๐.

ปิยภรณ์ อบแพทย์. “อุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ.” วิทยานิพนธ์ปริญญา อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

เปรมกมล สถิตเดชกฤษ. “การศึกษากระบวนการทางความหมายของอุปลักษณ์จาก อินเทอร์เน็ตในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๒ ก.ค.-ธ.ค. (๒๕๖๑) ๒๔๙

พงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์. “เมื่อการเมืองเป็นเรื่องหมัดมวย : มโนทัศน์ลักษณะของการเมืองไทย.” **มนุษยศาสตร์สาร** ๗, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๔๐-๔๔.

พระบวร ปวธมโม (มูลอาษา). “ศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในคัมภีร์มิลินทปัญหา ตามแนววรรณศาสตร์ปริชาน.” **มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์** ๓, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๒๑-๑๓๗.

พาริส โยธาสุมทร. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในสุภาษิตสอนหญิงคำกลอน.” ในการประชุมวิชาการครั้งที่ ๕๓ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, ๒๕๕๘.

ภควัฒน์ บุญญฤทธิ์ และรุจิระ โรจนประภาณต์. “การวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณะ (Metaphor Analysis) ของคำนิยามไทยซึ่งแฝงอยู่ใน งานวรรณกรรมของสุนทรภู่ ที่คัดสรรโดยราชบัณฑิตยสถาน.” **วารสารอารยธรรมศึกษาเชิง-สาละวิน** ๒๐, ๒๖ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๕๓-๗๓.

ภัทรา พิเชษฐศิลป์. “มโนทัศน์ของ “XIN” ในภาษาจีนและ “ใจ” ในภาษาไทย : การศึกษาตามแนวทางวรรณศาสตร์ปริชาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีน คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

มิรินด้า บุรรุ่งโรจน์. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘.

ยมลภัทร ภัทรคุปต์. “อุปลักษณะความตายในหนังสือธรรมะ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ยิ่งยศ กันจันะ. “อุปลักษณะและนามนัยในการใช้คำเรียกสี เพื่อแสดงความรู้สึกในภาษาไทย.” **มนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** ๒๓, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๗๘-๒๑๐.

ธนิย์ญา กลิ่นน้ำหอม. “การเมืองคือการรักษาโรค : มโนอุปลักษณะที่สะท้อนจากถ้อยคำอุปลักษณะของนักการเมืองไทย.” **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. ๒๕ (ธันวาคม ๒๕๕๑) : ๑๓๒-๑๕๗.

รัชเนียญา กลิ่นน้ำหอม. “อุปลักษณะความสุขในบล็อกไทย.” **สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ** ๑๔, ๒ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๑๓๒-๑๓๘.

รัชเนียญา กลิ่นน้ำหอม และพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ. “น้ำท่วมคือสงครามและประชาชนคือเหยื่อ : มโนทัศน์ที่สะท้อนจากพาดหัวข่าวในหนังสือพิมพ์ไทย.” **สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ** ๑๙, ๓๗ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๑๔-๑๒๕.

รัตนา จันทรเทียร. “อุปลักษณะเกี่ยวกับแหล่งน้ำของคนขอนแก่น.” **มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น** ๒๗, ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๓) : ๗๑-๘๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๗.

ฤทัย พานิช. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ ข้าว ในสังคมไทย.” **อารยธรรมศึกษาโขง-สาละวิน** ๕, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๑๖๑-๑๙๐.

วรรณนา ชินวิทย์. “ความหมายเปรียบ “หน้า” เปรียบเทียบภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, ๒๕๔๖.

วรรณนา เพ็ชรกิจ. “การศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปรัชญาศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ๒๕๕๑.

วรรณนา เพ็ชรกิจและสุธาสินี ปิยะพสุนทร. “พระทองเป็นยิ่งกว่ามหากษัตริย์ : การศึกษามโนอุปลักษณะและมุมมองของพสกนิกรไทยที่มีต่อในหลวงรัชกาลที่ ๙.” **วรรณวิทัศน์** ๑๗, (พฤศจิกายน ๒๕๖๐) : ๕-๓๓.

วิชาติ นูระณะประเสริฐสุข. “ลักษณะภาษาสแลงของผู้ต้องขังและความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพและสติปัญญาของผู้ต้องขัง กับพฤติกรรมทางภาษา : ศึกษากรณีเรือนจำกลางคลองเปรม” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, ๒๕๔๕.

วิรัช ศิริวัฒนะนวิน. “อุปลักษณะความดีและความชั่วในธรรมาธรรมะสงคราม.” ใน **รายงานสืบเนื่องจากการประชุม วิชาการสมาคมไทยศึกษาแห่งสาธารณรัฐเกาหลี**

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๒ ก.ค.-ธ.ค. (๒๕๖๑) ๒๕๑

เนื่องในวาระครบ ๓๐ ปี ภาควิชาการล่ามและการแปลภาษาไทย มหาวิทยาลัย
อัสสัมชัญภาษาและกิจการต่างประเทศ, ๑๑ ต.ค. ๒๕๕๖, สารานุกรมรัฐเกาหลี่,
๒๕๕๖.

วิลาวัณย์ วิษณุเวคิน. “อุปลักษณะในหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. “กิเลส : การศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทย.”

มนุษยศาสตร์ ๑๙, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕) : ๒๔-๔๑.

ศุภชัย ต๊ะวิชัย. “อุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙.

ศุภชัย ต๊ะวิชัย. “คำแสดงอารมณ์พื้นฐานที่มาจากปฏิกริยากายภาพในภาษาไทย.”

อักษรศาสตร์ ๓๗, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕) : ๑๘๒-๒๒๑.

ศุภชัย ต๊ะวิชัย. “อรรถศาสตร์สังเคราะห์ : พัฒนาการของตำราว่าด้วยควาหมายใน
ภาษาไทย.” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี**. ๑๐, ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑) : ๑๔๕-๑๘๔.

สร้อยญา วรานฤชิต. “การวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงวิพากษ์ในการรายงานสดข่าวอุทกภัย
ทางโทรทัศน์ไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.

สรียา ทับทัน. “อุปลักษณะชีวิต : ระบบมานทัศน์ของคนไทยเกี่ยวกับศีลธรรม.” **กระแส
วัฒนธรรม**. ๗, ๑๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙) : ๔๐-๔๔.

สินีนาง วุฒนสุข. “อุปลักษณะแสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่นไทย.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อ
การสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

สิริมา เชียงเขาวัว. “อุปลักษณะเกี่ยวกับธรรมะในปาฐกถาธรรมของพุทธทาส
ภิกขุ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

สุกัญญา รุ่งแจ้ง. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของการใช้คำว่า “ใจ” ในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

สุทธาทิพย์ อร่ามศักดิ์. “อุปลักษณะในข่าวความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้.”

นาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ๙, ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๒๓๐-๒๓๙.

สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เฒ่า. “อุปลักษณะชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

หวงจิณญน. “การศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณะในข่าวกีฬาหนังสือพิมพ์ภาษาไทยและหนังสือพิมพ์ภาษาจีน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๘.

อันธิกา ธรรมนิยม และนัธชนัน นาถประทาน. “การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของคำว่า “กิน” ในภาษาไทย.” ในการประชุมวิชาการระดับชาติ “มนุษยศาสตร์ในทศวรรษใหม่ : พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม”, ๒๕๕๔.

อันธิกา ดิษฐกิจ. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในบทเพลงที่ประพันธ์โดย นิตยพงษ์ ห่อนาค.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.

อิสระ ชูศรี. “‘เบี้ย’ บนกระดานการเมือง : อุปลักษณะและการผสมมโนทัศน์ในกวีนิพนธ์.” **ศิลปศาสตร์** มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ๒, ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗) : ๑๓-๒๔.

อุทุมพร มีเจริญ. “ความหมายเปรียบของคำศัพท์อวัยวะร่างกายในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

อุษา พฤตชัยวินุลย์. “การศึกษาอุปลักษณะเรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนววรรณคดีปริชาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

- Charteris-Black, Jonathan. **Politicians and Rhetoric : The persuasive power of metaphor.** New York : Palgrave Macmillan, 2005, 2006.
- Cruse, Alan. **Meaning in Language : An Introduction to Semantics and Pragmatics.** Oxford : Oxford University, 2004.
- Eugene A. Nida. "Semantic Structure and Translating". **SAGE Journals** 26, 1 (1975) : 120-132.
- Fairclough, Norman. **Critical discourse analysis.** London : Longman, 1995.
- Fauconnier, Gilles and Turner, Mark. **The way we think : conceptual blending and the mind's hidden complexities.** New York : Basic Books, 2002.
- Goalty, Andrew. **The language of metaphors.** New York : Routledge, 1988, 1987.
- Grice, Paul. "Logic and conversation." **Syntax and Semantics** 3 (1975) : 41-58.
- Hymes, Dell. **Foundations in sociolinguistics : an ethnographic approach.** Pennsylvania : The University Press, 1974.
- Johnstone, Barbara. **Discourse Analysis.** Wiley Blackwell, 2002.
- Kansa, Metee. "Body part-related metaphors in Thai and English." Ph.D. in English (Applied Linguistics) Ball State University, Indiana U.S.A., 2002.
- Kövecses, Zoltán. **Metaphor of anger, pride, and love : A lexical approach to the structure of concepts.** Amsterdam : John benjamins, 1986.
- Kövecses, Zoltán. **Metaphor and emotion : language, culture, and body.** Cambridge : Cambridge university Press, 2002a.
- Kövecses, Zoltán. **Metaphor : A Practical Introduction.** Oxford : Oxford University Press, 2002b.
- Kövecses, Zoltán. **Metaphor in culture : universality and variation.** Cambridge : Cambridge University press, 2005.
- Kvalheim, Dale R. "Conceptual metaphors of time in Thai and English." M.A. Linguistics, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 2000.
- Lakoff, George and Mark, Johnson. **Metaphors We Live By.** Chicago : University of Chicago, 1978, 2003.

- Lakoff, George. **The Metaphor system for Morality**. In Goldberg, E. Adele. (ed.) Conceptual Structure, Discourse, and Language I. Cambridge University Press. 1996.
- Laophairoj, Rujiwan. "A comparative study on conceptual metaphors of taste terms in Thai and Vietnamese." Ph.D. Linguistics, Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University, 2012.
- Lucy, Jerry. **Contemporary Semantic Thought**. Madison : University Press, 1999.
- Ngamjitwongsakul, Pattr. "A study of love metaphors in modern Thai songs." M.A. Linguistics, Graduate School, Mahidol University, 2003.
- Rosch, Eleanor. "Natural categories". **Cognitive Psychology** 4, 3 (1973) : 328-350.
- Saralamba, Chatchawadee. "Colors as Conceptual Metaphors of Emotions in English and Thai : A Cognitive Linguistics in Focus." **Journal of Language and Linguistics** 33, 1 (2014) : 87-106.
- Saralamba, Chatchawadee. "The Critical Study of the WOMEN AER ANIMALS Conceptual Metaphor in Thai." **Journal of Liberal arts** 17, 1 (January-June 2017) : 85-100.
- Schiffrin, Deborah. **Approaches to discourse**. Oxford : Blackwell, 1994.
- Yoopranyong, Nannapat. "The comparative study of conceptual metaphors of happiness, anger and sadness in Thai and English." M.A. English and Communication, Faculty of Arts, Ubon Ratchathani University, 2012.
- Teepatimakorn, Ngamjit. "Conceptual metaphor of love in the Thai novel : No Moon Tonight." Independent Study Graduate School, Chiangmai University, 2014.
- Ukosakul, Margaret. "Conceptual metaphors motivating the use of Thai 'Face'". M.A. Linguistics, Graduate School, Payap University, 1999.
- Ungerer, Friedrich and Schmid, Hans-Jörg. **An Introduction to Cognitive Linguistics**. Harlow : Longman, 1996.